Vierzigster Jahresbericht

des

k. k. Staatsgymnasiums

im

III. Bezirk in Wien

für das Schuljahr 1908/1909.

Inhalt:

1. Sancti Cyrilli XVII. homiliae sive epistulae paschalis interpretatio quae vulgo Arnobii iunioris dicitur latina. Recensuit, commentario critico instruxit, tabulam photographicam adiunxit Dr. Iohannes Scharnagl.
2. Schulnachrichten, mitgeteilt vom Direktor.

Wien.

Verlag des k. k. Staatsgymnasiums im III. Bezirke.

1909.

Bibliothek des Städt. Gymnasiums Düsseldorf

Qui 3 (1909)

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

Vierzigster Jahresbericht

des

k. k. Staatsgymnasiums

im

III. Bezirk in Wien

für das Schuljahr 1908/1909.

Inhalt:

1. Sancti Cyrilli XVII. homiliae sive epistulae paschalis interpretatio quae vulgo Arnobii iunioris dicitur latina. Recensuit, commentario critico instruxit, tabulam photographicam adiunxit Dr. Iohannes Scharnagl.

2. Schulnachrichten, mitgeteilt vom Direktor.

Wien.

Verlag des k. k. Staatsgymnasiums im III. Bezirke.

1909.

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

UNIVERSITÄTS- UND LANDESBIBLIOTHEK DÜSSELDORF

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

Sancti Cyrilli

XVII. homiliae sive epistulae paschalis

interpretatio quae vulgo Arnobii iunioris dicitur latina.

Recensuit, commentario critico instruxit, tabulam photographicam adiunxit

Dr. Iohannes Scharnagl.

Franciscus Feu-Ardentius cum a. 1593 incommodae consulturus valetudini Spadanorum fontes acidos per Leodium peteret, in monasterio Leodiensi S. Iacobi memoriae sacro in codicem manu scriptum incidit, cuius titulus erat: *Incipit conflictus Arnobii catholici cum Serapione Aegyptio.* Cuius libri argumento valde permotus id quod voluit a monasterii praefecto impetravit, ut codex exscriberetur exscriptusque Spadium ad se mitteretur. Atque hoc usus apographo editionem principem operis adhuc ignoti, cuius auctorem esse Arnobium illum codicis titulo dictum opinatus Conflictum Arnobio iuniori, qui commentarios in psalmos scripsisset, deberi sibi persuaserat, operibus Irenaei a. 1595 Coloniae Agrippinae editis adiunxit.[1]) Sed quamquam ad ea quae in Conflictus libello defenduntur dogmata maximi est momenti epistula illa paschalis[2]), quam a. 429 S. Cyrillus episcopus Alexandrinus, ut praescriptionis codicum verbis utar, *misit per totas Aegypti partes ad excludendam sectam Nestorianam* quamque latine interpretatus operi suo inseruit Conflictus auctor, tamen mirum in modum hanc epistulam in editione Feu-Ardentiana frustra quaeras; licet enim l. l. p. 294 C 12 sq. legamus: *quia est prae manibus liber S. Cyrilli, recitetur. Cumque fuisset codex apertus, recitatus est titulus sic,* voce quidem *etc.* adnexa, sed epistula ipsa praetermissa verbis: *Post hanc epistolam publice perlectam* Conflictus textus continuatur. Quod cum ita sit, monachum, qui codicis Leodiensis apographum confecerit, etiam epistulam transcripsisse, Feu-Ardentium autem transcriptam prelo non subiecisse suspicatur Beda Grundl.[3]) Ac sane quidem eam omnino iam afuisse a codice Leodiensi etiam ego vix adducor ut

[1]) cf. quae Feu-Ardentius editioni suae apud Migne, Patrol. lat. LIII p. 239—322 typis iteratae ipse praefatus est.

[2]) cf. Migne, Patrol. graec. LXXVII p. 768—789.

[3]) cf. Tübing. theol. Quartalschr. a. 1897 p. 531 sqq.

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

credam; quamquam enim liber Leodiensis hodie deperditus est vel certe mihi studiosissime investiganti eum ut in lucem protraherem non contigit, tamen ceteri codices omnes, quos quidem sciam, epistulam integram praebent ita, ut unum Leodiensem eam non exhibuisse veri speciem habeat fere nullam. Sed inde, quod Feu-Ardentius nota ad calcem addita de epistulae titulo initioque prorsus falsa refert, nescio an iure quodam non editorem, immo potius monachum librarium, qui epistulam transcribere supersederit, neglegentiae coarguamus; Feu-Ardentius certe si epistulam ante oculos habuisset, tam vanas de ea non cecinisset divinationes.

Primus epistulae textum latinum a. 1792 publici iuris fecit Placidus Braun in Notitia historico-litteraria de codd. mss. in bibl. . . . monast. O. S. B. ad SS. Udalricum et Afram Augustae exstantibus II p. 131—138, qui ex codice Augustano hodie quoque exstante etiam lectiones a reliquo Conflictus contextu, qualis legebatur in Feu-Ardentii editione, discrepantes enotavit. Deinde Angelus Mai, cum eum Braunii curae fugissent, latinam epistulae interpretationem nondum typis expressam esse ratus ad fidem duorum codicum Vaticanorum[1]), de quibus mox disputabimus, a. 1841 in Spicilegio Romano V p. 101 sqq. imprimendam curavit.[2])

Sed cum neque ad latinam epistulae formam omnibus facile aditus pateat et mihi contigerit, ut plures melioresque quam Braun et Mai usi sunt codices praesto essent, equidem hac nova recensione eorum, qui hac materia tenentur, voluntati inservire me puto. Ad adornandam autem hanc editionem codices adhibiti sunt hi, qui omnes epistulam post Conflictus verba *recitatus est titulus sic* (Migne LIII p. 294 C 13) exhibent:

1. Barberinus (= *B*) n. 505, prius XI 148, olim n. 2889 insignitus, qui ex duabus partibus constat, quarum prior Conflictus textum manu saeculi IX scriptum et in quattuor libros distributum continet.[3]) Fol. 41^b legitur: *Incipit liber sancti cyrilli alexandrinae ecclesiae episcopi quem misit per totas aegipti partes ad excludendam sectam nestorianam. Explicit liber secundus. Incipit liber tertius;* deinde pauca quaedam ad paginam explendam, quae non pertinent ad Conflictus contextum, addita sunt et fol. demum 42^a repetitis verbis *Explicit liber secundus. Incipit liber tertius* (in margine addit manus alia *De sancta trinitate*) epistula cum praescriptione *(Cyrilli . . . epistula paschalis)* exstat.

[1]) l. l. p. 101 Mai scribit: *Quum in bibliotheca vaticana duos vidissem Arnobii iunioris codices altercationis cum Serapione, alterum pervetustum saeculi XI (?), alterum vero recentem, sed ex vetustiore nescio quo exscriptum . . .*

[2]) iteratam apud Migne, Patrol. graec. LXXVII p. 790—800.

[3]) cf. Reifferscheid, Bibl. patr. lat. Ital. I p. 155 sqq.

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

2. Parisinus (= *P*) bibliothecae nationalis latinus n. 12269, olim S. Petri Corbeiensis n. 853, tum S. Germani a Pratis n. 254 notatus et saeculo IX exaratus nonnullorum quidem Conflictus, qui hic in duos tantum libros dividitur, quaternionum iacturam passus est, sed epistulam fol. 100^a—111^b totam complectitur.[1]) Textui Conflictus *Pronostica* (sic!) *Iuliani Toletani* antecedunt.

3. Augustanus (= *A*) saeculi IX n. 13, antea n. 213 significatus, inde a Reginbaldo abbate (1012—33) in monasterio S. Udalrici Augustano O. S. B. adservatus, hodie quoque in eiusdem urbis bibliotheca cathedrali exstat idemque est, quem Braun l. l. p. 4 sq. describit, quam ob rem Mercati falsus est, qui Augustanum nunc in Carinthiae monasterio S. Paulo dedicato delitescere nuper coniecit.[2]) Hunc codicem, cuius fol. 58^b—72^b epistula exhibetur, Beda Grundl O. S. B. accurate descripsit suasque schedas humanissime ad me misit, cui viro benevolentissimo, qui etiam, cum postea de quibusdam rebus ad codicem pertinentibus haesitarem, libentissime certiorem me fecerit, item eius sodali Alberto Schwarz, qui tabulam photographicam mihi benigne tradiderit, grato devinctus sum animo.

4. Reginensis (= *R*) n. 238 signatus, saeculo IX vel X adtribuendus, cuius priore parte Bedae tractatus in Proverbia Salomonis continetur, posteriore inde a fol. 123 Conflictus, sed tantum usque ad *praedicasse* (Migne p. 316 B 11), exhibetur, est codex ille *pervetustus saeculi XI (?)*, quem Mai l. l. memorat. Epistula fol. 154^b—162^b exstat.

5. Vaticanus (= *V*) n. 6817 inscriptus, chartaceus, codex alter *ille recens, sed ex vetustiore nescio quo exscriptus*, esse videtur, quem Mai contulit. Est codicis Barberini apographum saeculo XVII confectum neque tamen prorsus eo carere possumus, quod emendationes manus alterius interdum dignae sunt, quae observentur. Ceterum alter quoque codex in Vaticana exstat itemque chartaceus n. 9138 saec. XVII, cuius fol. 1 scriptum est: *edatur volente Cardinale Barberino*[3]), unde etiam hunc librum ad codicem Barberinum redire patet; priore vero illo libro quin Mai usus sit, mihi quidem dubium non est, quoniam etiam emendationes illae manus alterius fere semper cum Maii lectionibus concordant.

His codicibus addendi sunt duo libri manu scripti Francogallici, qui praeter Augustina quaedam bina ex Conflictu excerpta pari prorsus ambitu et simillima textus forma continent: Abrincensis (= *F*, Avranches) n. 72 notatus, saeculo XI vel XII ad-

[1]) cf. Steinmeyer-Sievers, Althochdeutsche Glossen IV a. 1898 p. 598.

[2]) cf. Theol. Revue a. 1907, 12 p. 385.

[3]) cf. H. Rabe, Aus Lucas Holstenius' Nachlaß, Centralbl. f. Biblioth. XII p. 446.

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

scribendus, et Carnotensis (= *C*, Chartres) n. 88 signatus, saeculo XII adtribuendus. In utroque ex epistula duae parvae particulae inveniuntur: *ergo divina quidem* p. 21, 7 — *dicet aliquis* p. 21, 26 et *ideo Christus* p. 31, 11 — *tunc enim* p. 31, 28.

Denique Conflictus, quoad scio, codice Sarisberiensi n. 61 saeculo XII scripto servatur[1]), cuius libri inspiciendi facultas mihi adhuc non erat.

Hi codices[2]) quamquam ab uno eodemque archetypo eos originem ducere inde verisimile est, quod omnes quibusdam locis eandem praebent corruptelam, tamen in tres classes discedere videntur. Prima classis Barberino efficitur, qui omnium quos adhibui codicum longe optimus est iudicandus; multos enim locos sola eius auctoritate nisus sanare potui; praeterea ubique fere genuinas scripturae formas vel dissimilatas vel aspiratas exhibet aliisque causis praestat ceteris. Parisinum cum Augustano artiore cognationis vinculo cohaerere conicere licet, quod in utroque Arnobii disputatio in duos tantum libros divisa est, ut omittam post verbum *praedicasse* p. 316 B 11 spatium duarum linearum in Augustano, unius et dimidiae in Parisino praescriptioni sermonis sancti Augustini ut videtur relictum esse. Reginensis quamquam saepe cum PA concordat, tamen etiam cum B cognatus est eo, quod Conflictum aeque ac Barberinus in quattuor quidem libros digestum continet, sed loco ubi secundus liber terminatur non indicato quarti libri initium non a p. 301 A 4 *Arnobius servus*, sed a p. 316 B 11 *Salvator noster* constituit.

Quo facilius de interpretationis latinae pretio iustum ferri posset iudicium, graecum Cyrilli textum adieci, depromptum ex Patrologia graeca Migniana, sed interpretationis auctoritate hic illic a me emendatum vel certe in suspicionem vocatum.

In conficiendo apparatu critico cum quam maximae brevitati studerem, quaecumque vel alicuius momenti erant lectiones enotavi neque tamen a me impetrare potui, ut errores levidenses singulorum codicum omnes vel orthographiae aut interpretationis quisquilias e schedis meis transcriberem. Codicis V, quem e Barberino descriptum esse supra dixi, iis locis mentionem feci, quibus alterius manus curis criticis vocis cuiusdam corruptae medela aut certa aut probabilis inventa est, tribus tantum exceptis, quibus codicis genuinam lectionem praebui. Textum ipsum autem ita constitui, ut, ubi fieri poterat, Barberinum ut testem fidissimum

[1]) cf. Schenkl, Bibl. patr. lat. Britann. IV 1 p. 17.

[2]) Quanti quisque ex his faciendus sit quaeque rationes inter singulos intercedant, cum expositurus sim in Arnobii quem dicunt iunioris editione, quam iussu Academiae litterarum Vindobonensis praeparo, hic de ea re paucis agere satis habeo.

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

secutus etiam in rebus orthographicis ab huius libri auctoritate nisi coactus non recederem.

Iam vero antequam ad rem mihi propositam adgrediar, facere non possum, quin maximas agam gratias viro doctissimo Augusto Engelbrecht, qui mihi quae est eius humanitas non modo codices praeter Augustanum conferendos curavit, sed etiam in elucubrando hoc libello indefesso labore et consilio et opera adfuit.

Siglorum conspectus:

B = codex Barberinus 505 saec. IX.
P = codex Parisinus 12269 saec. IX.
A = codex Augustanus 13 saec. IX.
R = codex Reginensis 238 saec. IX—X.
V = codex Vaticanus 6817 saec. XVII.
F = codex Abrincensis 72 saec. XI—XII.
C = codex Carnotensis 88 saec. XII.
a. c., p. c. = ante correctionem, post correctionem ipsius manus primae.
a. r. = ante rasuram.
s. l. = supra lineam.
in mg. = in margine.
m = manus.
exp. = expunxit.
corr. = correxit.
add. = addit, addunt.
om. = omittit, omittunt.
coni. = coniecit.
cf., coll. = confer, collata.
var. lect. = varia lectio.
codd., cet. = codices, ceteri.
pr., alt., tert. = primum, alterum, tertium.
sign. superscr. transp. = signis superscriptis transponit.
fort. = fortasse.

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

α΄. Οἱ τὴν εὐφυᾶ καὶ ἀπόλεκτον καὶ τοῖς θείοις συμβαίνουσαν νόμοις
(Migne) ἐπησκηκότες ζωὴν καὶ πρός γε τοῦτο διάττειν οὐκ ἀγενῶς προθυμούμενοι
ὄκνου μὲν ἀμείνους εἶεν ἄν, οἶμαι, παντὸς ἀεί τε τὸ ἐμποδὼν ῥιπτοῦντες ὡς
ἀπωτάτω τῶν ἐν χερσὶ σπουδασμάτων τὸ πέρας τῆς προυργιαιτάτης φροντίδος
ἀξιοῦν ἐγνώκασι, φαίην δ' ἄν, ὅτι δεήσει πρὸς τοῦτο καὶ ὡς πλείστης οὔσης
τῆς νουθεσίας αὐτοῖς καὶ τοῦ καταθήγειν εἰδότος εἰς ἀκμαιοτέραν σπουδήν,
καθάπερ ἀμέλει καὶ τοῖς παλαίειν εἰωθόσι τῶν νέων τῆς τοῦ παιδοτρίβου
φωνῆς διανιστάντος ἀεὶ πρὸς τὸ τληπαθὲς καὶ τῆς τοῦ νικᾶν ἐφίεσθαι δόξης
μόνον οὐχὶ καὶ ἐπαναγκάζοντος. Ἀφῖγμαι δὴ οὖν εἰς μέσον καὶ αὐτὸς ἐγὼ τοῖς
τῶν ἀγαθῶν αὐχημάτων ἐρασταῖς τῇ τοῦ ψάλλοντος λύρᾳ συγκεκραγώς·
ἀνδριζέσθω καὶ κραταιούσθω ἡ καρδία ὑμῶν πάντες οἱ ἐλπίζοντες
ἐπὶ κύριον· ὡς γὰρ αὐτός που πάλιν φησὶν ὁ θεσπέσιος Δαβίδ, καιρὸς
τοῦ ποιῆσαι τῷ κυρίῳ. Δεῖν δὲ δὴ οἶμαι πρὸς ὑμᾶς τοὺς τῆς παρακλήσεως
ποιεῖσθαι λόγους ὀλίγα πεφροντικότας τοῦ μὴ ἐπαξίως δύνασθαί τι τῶν
προκειμένων εἰπεῖν ἤγουν διά τοι τὸ τῆς τινων εὐγλωττίας ἰέναι κατόπιν,
ἐννενοηκότας δὲ μᾶλλον ἐκεῖνο σοφῶς, ὡς πολὺ δή τι τὸ ἄμεινον, οἷς ἄν
τις ἔχοι καὶ δύναται, τούς γνωρίμους ἑστιᾶν καὶ εἰσοικίζεσθαι τοὺς ἐπιτη-
δείους ἢ τὸν ἀπηνῆ καὶ κακόδοξον ἀνθελέσθαι βίον αἰδοῖ τοῦ μὴ δοκεῖν τῆς
ἑτέρων ἡττῆσθαι φιλοτιμίας. Θαρρεῖν δέ, οἶμαι, καὶ ἑτέρως τὸν ἀγῶνα περίεστιν
ἐκεῖνο διεσκεμμένῳ· διαμεμνήσομαι γὰρ τοῦ πάντων κρατοῦντος θεοῦ τῷ
παναρίστῳ λέγοντος Μωσεῖ· τίς ἔδωκε στόμα ἀνθρώπῳ; καὶ τίς ἐποίησε
δύσκωφον καὶ κωφόν, βλέποντα καὶ τυφλόν; οὐκ ἐγὼ κύριος ὁ
θεός; καὶ νῦν πορεύου καὶ ἐγὼ ἀνοίξω τὸ στόμα σου. Σκιὰ μὲν
οὖν καὶ τύποι τὸ ἀρχαῖον ἐκεῖνο χρησμῴδημα, καὶ εἰ λελάληται δι' ἀγγέλων
μεσολαβοῦντος Μωσέως, ἀμοιρήσει δ' ἂν οὔ τί που τῶν ὑπὲρ αἴσθησιν ἐννοιῶν,
εἰ λεπτοῖς αὐτό τις καταθρήσειεν ὀφθαλμοῖς καὶ τῶν τοῦ γράμματος κατα-
σκιασμάτων ἀλογεῖν εἰθισμένος τὸν ἐν βάθει τε καὶ ἐσωτάτῳ κατασκέπτοιτο

13 Psalm. 30, 25 14 Psalm. 118, 126 23 Exod. 4, 11—12

Textus graecus titulo caret

13 interpres latinus in exemplari suo legisse videtur ἀνδρίζεσθε, *quod exstat etiam in LXX* 18 ἐννενοηκότας *scripsi* ἐννοηκότας *Migne*

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

CYRILLI BEATISSIMI EPISCOPI ALEXANDRINAE URBIS AD TOTIUS AEGYPTI REGIONEM EPISTULA PASCHALIS.

I. Qui praeclaram atque eximiam et sacris dei legibus congruam vitam colere consuerunt et in eo summa alacritate, simul animosate versari, nullo quidem omnino torpore pigritiae detinentur, inpedimenta vero semper omnia rumpentes et moras bonorum actuum incepta accuratissimo fine concludunt. Opinor tamen his admonitiones quoque esse necessarias praeceptoris, quae eos ad ardentiorem curam virtutis incendant, quemadmodum etiam luctatoribus vox est et hortatio necessaria monitoris instigantis ad patientiam et ad palmae cupiditatem [gloriam vincendi] paene etiam conpellentis. Hac igitur causa et ipse in medio processi studiorum bonorum 2 sectatoribus cum psalmistae lyra consonaturus: viriliter agite et confortetur cor vestrum, omnes qui speratis in domino; sicut enim ipse alibi ait divinus David, tempus est faciendi domino. Consentaneum ergo esse existimo ad vos exhortationis verba facere, ita tamen, ut parum curetis, si rebus propositis minus digne loqui videamur et si nonnullorum eloquentiam aequiperare non possimus. Atque illud magis debetis in animum sapienter inducere, multo esse 3 rationabilius ad eas quas parare et habere possumus epulas amicos et benivolos invitare, quam inhumanam atque inhospitalem vitam sequi reverentes, ne aliorum liberalitati et divitiis inpares esse dicamur. Quamquam mihi detur etiam ex alia causa confidere illud scilicet reputanti; meminero enim dei omnipotentis dicentis ad sapientissimum Moysen: quis dedit os homini et quis fecit mutum et non audientem, videntem et non videntem? Nonne ego dominus deus? Et nunc vade et ego aperiam os tuum. Umbra 4 quidem est quaedam et antiquum illud oraculum, et si per angelos prolatum sit intercedente Moyse, acutiores tamen hominum non subterfugiet sensus, si quis id voluerit subtilibus mentis luminibus intueri et scriptorum umbris et ambagibus praetermissis intimam conside-

Ante praescriptionem haec verba leguntur in PAR: Incipit liber sancti cyrilli alexandrinae ecclesiae episcopi, quem misit per totas aegypti partes ad excludendam sectam nestorianam; *de B cf. praefat. p. 2*

2 pasch.] *add.* Arnobio interprete *Mai* pastoralis *coni. Braun* 4 consueverunt *P* animositateque *PAR* 6 mores — inceptos (os *ex* a *m 3*) *P* 8 quoque *om. P* esse *om. R, s. l. A* 10 instigantes *R, PA a. c.; add.* eos *PAR* 11 glor. vinc. *seclusit Engelbrecht;* gloriamque *Mai* ad (ad *add. in mg. m 3*) gloriam *P* conpellentes *R, Pa. c. m 2* 12 medium *Mai* processit *B* 14 omnes *om. AR, s. l. Pm 2* 16 esse *om. PAR* 17 si] sed *R* 18 possumus *B* 22 liberalitatem *R* liberalitem *A* liberalitate (i *s. alt.* e) *P* 23 ex] in *PAR* 24 dicentem *R, Pa. c. m 3* sapient. *om. A R, s. l. Pm 3* 27 et *ante* nunc *om. R* 28 miraculum *Pa. c. m 2* 29 interc. Moyse] intercedentē se *Pa. c. m 3* 30 sensos *B, PA a. c.* 31 scripturarum *PAR*

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

C νοῦν. Προστέταχε τοίνυν ὁ νόμος καταγεραίρεσθαι δεῖν τὸν τῶν ὅλων θεὸν κατὰ πολλοὺς μὲν τρόπους, προσετίθει δέ, ὅτι καὶ τρυγῶνας αὐτῷ καθιεροῦν ἀναγκαῖον· καίτοι μυρίαι δὲ ὅσαι κατὰ τὸν κόσμον αἱ τῶν ὀρνίθων ἀγέλαι, ὧν εἰσιν οἱ μὲν τὴν ἄνω πτῆσιν νόμῳ φύσεως ἐκτετιμηκότες, οἱ δὲ πρὸς τούτῳ καὶ ὑγροί· μέγεθος δὲ καὶ σχῆμα καὶ κάλλος οὐχ ἓν αὐτοῖς· γράφει δὲ ἄλλον ἄλλως ἡ φύσις καὶ ταῖς τοῦ πεποιηκότος τέχναις εἰς εὐανθῆ χρωμάτων ἰδέαν τὸ γένος αὐτοῖς κατευρύνεται. Εἶτα τί δήποτε, φαίη τις ἄν, παρεὶς ὁ νόμος ἐκεῖνα καὶ τὰ πάντων ἄριστα παραδραμὼν μόνον οὐχὶ ταῖς ἀνωτάτω τιμαῖς τὴν τρυγῶνα στεφανοῖ ποιεῖσθαι προστεταχὼς ἱερὸν αὐτὴν τῷ θεῷ
D ἀνάθημα; τί τὸ αἴνιγμα καὶ τί τὸ σοφὸν τοῦ νόμου; Ἀποδέχεται τὸν λόγον ὡς Λόγου πατὴρ ὁ παντὸς ἐπέκεινα νοῦ, φημὶ δὴ θεός, καὶ τὰ τῶν στρουθίων εὐστομεῖν εἰωθότα ποιεῖται δεκτὰ καὶ προτίθησι τῶν ἄλλων καίτοι πολὺ τὸ ἐπίχαρι καταπλουτούντων ἔσθ' ὅτε διδάσκων ἡμᾶς αἰνιγματωδῶς, ὅτι τῶν ἄλλων ἀμείνους καὶ ἱερώτατοι καὶ παρ' ἡμῖν αὐτοῖς οἱ λόγου χρείαν πεπιστευμένοι καὶ νουθετεῖν οἷοί τε τῶν καλλίστων εἰσηγημάτων τοὺς ἐραστάς.
Φέρε τοίνυν τὸν δεσποτικὸν ἀμπελῶνα τοῖς ἀπὸ τῆς θείας γραφῆς κατακληή-
772 A σωμεν λόγοις οὐκ ἀτρανῆ καὶ ἄσημον ἁπλῶς ἱέντες ἠχήν, ἀλλ' ἑορτάζειν ὑμᾶς ἀναπείθοντες τοῖς καθήκουσι λογισμοῖς, ὡς ἂν εὖ ἔχοι τὸ χρῆμα δρῷτέ τε ὀρθῶς καὶ ἀνεπιπλήκτως κατά γε τὸ τῷ νομοθέτῃ δοκοῦν.

β'. Ἔφη τοίνυν ἡμῖν ὁ θεσπέσιος Λουκᾶς ἐν ἰδίαις συγγραφαῖς· ἦλθε δὲ ἡ ἡμέρα τῶν ἀζύμων, ἐν ᾗ ἔδει θύεσθαι τὸ πάσχα, καὶ ἀπέστειλε Πέτρον καὶ Ἰωάννην εἰπών· πορευθέντες ἑτοιμάσατε ἡμῖν τὸ πάσχα, ἵνα φάγωμεν. Οἱ δὲ εἶπον αὐτῷ· ποῦ θέλεις ἑτοιμάσωμεν; Ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς· ἰδού, εἰσελθόντων ὑμῶν εἰς τὴν πόλιν ὑπαντήσει ὑμᾶς ἄνθρωπος κεράμιον ὕδατος βαστάζων· ἀκολουθήσατε αὐτῷ εἰς τὴν οἰκίαν, εἰς ἣν εἰσπορεύεται, καὶ ἐρεῖτε
B τῷ οἰκοδεσπότῃ τῆς οἰκίας· λέγει σοι ὁ διδάσκαλος· ποῦ ἐστι τὸ κατάλυμα, ὅπου τὸ πάσχα μετὰ τῶν μαθητῶν μου φάγω; Κἀκεῖνος ὑμῖν δείξει ἀνώγαιον μέγα ἐστρωμένον· ἐκεῖ ἑτοιμάσατε. Ἀκούεις, ὅπως τοῖς τῆς θεότητος ὀφθαλμοῖς, ὅποι ποτὲ ἆρα καταλύειν ἄξιον, εὖ μάλα διερευνώμενος ἀνώγαιον ἔφη καταδειχθήσεσθαι τοῖς ἁγίοις ἀποστόλοις μέγα τε καὶ ἐστρωμένον καὶ ποδηγὸν εἰς τοῦτο ποιεῖσθαι προστέταχε τὸν τῷ κεραμίῳ κατηχθισμένον εἰκομίζοντά τε τὸ ὕδωρ τῷ τῆς ἑστίας δεσπότῃ;

2 cf. Levit. 5, 7 21 Luc. 22, 7—12

1 προστέταχε *scripsi* προτέταχε *Migne* 2 δέ *addidi, om. Migne* 5 τούτῳ *scripsi (cf. p. 20, 3)* τοῦτο *Migne* 18 δρῷτέ τε] δρῷτε *var. lect.; an* δρῷτό τε *scribendum* (*cf.* celebretur)?

rare sententiam. Praecepit itaque lex deum omnium dominum honorare et aliis quidem plurimis modis, adiciebat autem necesse esse ei etiam turturem immolare, cum praesertim multi variique sint volucrum greges, quarum aliae volatus altissimos naturae lege sortitae sunt, aliae in aquis conversantur; magnitudo vero et figura speciesque non una est; aliam autem alio modo natura depingit et artificio creatoris in flores varios coloresque plumarum genus avium dilatatur. Quid ergo dicamus, quamobrem lex volucribus aliis praetermissis summis honoribus maluit turturem nominare praecipiens eum domino consecrandum? Quale est hoc aenigma vel quae legis prudentia? Conprobat verbum, utpote Verbi pater, deus omnipotens 6 et passerum loquaciores probabiles facit et eos aliis anteponit, quamvis et in illis gratia sit et forma nonnulla. Lex ergo nobis oblique significat, quod hi, quibus usus sit indultus eloquii et qui possint bonorum operum amatoribus optima dare praecepta, sanctissimi sint, aliis etiam praestantiores. Age igitur domini vineam sanctae scripturae fontibus inrigemus non confusum neque obscurum sonum more avium emittentes, sed ad sollemnem festivitatem vos verbis conpetentibus provocantes, ita ut res ipsa rite inreprehensibiliterque celebretur iuxta placitum legis.

II. Ait enim divinus Lucas in suis scripturis: venit autem dies azymorum, in qua necesse erat immolari pascha, et misit Petrum et Iohannem dicens: euntes parate nobis pascha, ut manducemus. Illi autem dixerunt: ubi vis paremus? Qui autem dixit eis: ecce introeuntibus vobis in civitatem occurret vobis homo aquae amphoram portans. Sequimini eum domum, in quam intrat, et dicetis patrifamilias domus: dicit tibi magister: ubi est devorsorium, ubi pascha cum discipulis meis manducem? Et ille vobis ostendet in superioribus locum magnum stratum et ibi parate. Audis, 2 quemadmodum speculans oculis deitatis, ubinam esset dignum pascha celebrare, in superioribus locum eum dicit monstraturum sanctis apostolis magnum atque stratum et ad id ducem sequi amphorae aquae

2 turt. etiam *PAR* 3 sunt *PAR* 4 altissimus *R*, *Pa. c.* 6 aliam *scripsi* alia *codd.* alias *Mai* autem *s. l. A* 7 plurimarum *A*, *Pa. c.* 8 aliis vol. *PAR* 10 eam—consecrandam *Mai cum V* hoc in enigma *P* in egnigma (g *exp.*) *R* legis *scripsi* legis ista *Engelbrecht* lex ista *codd.* lex ista prudentia *coniungunt cum* conprobat? *codd.* lex istam prudentiam comprobat? *Mai* 12 eas aliis *PR* aliis eas *A* 14 quod] quae *R* hii *AR* 15 sunt *R* 16 etiam aliis *R* etiam et aliis *A* 17 inrigemus *scripsi* inrigamus *codd.* avium more *PAR* 21 scriptis *PAR* 24 ille *R*, *Aa. c.* 25 autem *om. A*, *exp. P* ait *Mai* 26 occurrit *AR*, *Pa. c. m 2* 27 in *s.* domum *Pm 2* qua *B* 28 devors. *ex* devers. *B* divers. *cet.* 29 meis *om. AR*, *s. l. Pm 2* ostendit *BA*, *Pa. c. m 2* 30 audi* *P* 31 ibinam *R*, *P a. c.*

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

Ἴθι δὴ γοῦν ὡς δι' ἰσχνῶν ἐννοιῶν ἐπὶ τὰ ἔτι μείζω καὶ νοητά. Καὶ εἴπερ τῷ σκοπὸς αὐτὸν ἔχειν εἰς νοῦν ἐνοικισθέντα καὶ ἐνηυλισμένον καὶ συνεορτάζοντα τὸν Χριστὸν καταπλουτοῦντι τῷ τέως τὴν δι' ὕδατος κάθαρσιν, ἀπονιζέτω
C τὴν ἁμαρτίαν τῆς ἑαυτοῦ ψυχῆς καὶ τῶν ἀρχαίων αἰνιγμάτων ἀποτριβέσθω τοὺς μολυσμούς. Οὕτω γάρ που θεὸς καὶ διὰ φωνῆς Ἡσαΐου φησί· λούσασθε καὶ καθαροὶ γένεσθε, ἀφέλετε τὰς πονηρίας ἀπὸ τῶν ψυχῶν ὑμῶν, ἀπέναντι τῶν ὀφθαλμῶν μου, παύσασθε ἀπὸ τῶν πονηριῶν ὑμῶν μάθετε καλὸν ποιεῖν, ἐκζητήσατε κρίσιν, ῥύσασθε ἀδικούμενον, κρίνατε ὀρφανῷ καὶ δικαιώσατε χήραν καὶ δεῦτε καὶ διαλεχθῶμεν, λέγει κύριος, καὶ ἐὰν ὦσιν αἱ ἁμαρτίαι ὑμῶν ὡς φοινικοῦν, ὡς χιόνα λευκανῶ, ἐὰν δὲ ὦσιν ὡς κόκκινον, ὡς ἔριον λευκανῶ. Χρῆναι γὰρ ἔγωγέ φημι προεκθλίβεσθαι μὲν ὥσπερ τῶν ἡμετέρων διανοιῶν τὸν ἐκ
D φαυλότητος ῥύπον, εἰσοικίζεσθαι δὲ οὕτω λοιπὸν τὴν εὐκλεᾶ καὶ ἀξιόληπτον ἀρετήν, ἧς ἂν γένοιτο τὸ ἰσοστατοῦν οὐδὲν παρά γε τοῖς ἀρτίοις τὴν φρένα καὶ ἀποκρίνειν εἰδόσι τοῦ πεφυκότος ἀδικεῖν τὸ μὴ οὕτως ἔχον. Ὥσπερ γάρ, οἶμαι, πάντη τε καὶ πάντως ἀσυνύπαρκτα μὲν ἀλλήλοις ἐν ἑνὶ κατὰ ταὐτὸν τὰ τῇ φύσει μαχόμενα — τίς γὰρ κοινωνία φωτὶ πρὸς σκότος κατὰ τὸ γεγραμμένον; —, εἰ δὲ ἀναιροῖτο τὸ ἕν, θατέρῳ δὴ πάντως ἀνήσει τὴν εἰσδρομήν, κατὰ τὸν αὐτόν, οἶμαι, τρόπον φαυλότης τε καὶ ἀρετὴ μαχομένην ἔχουσαι τὴν ἐν ἔργοις ποιότητα πλείστῃ τε ὅσῃ διαφορᾷ διεσχινισμέναι πῶς
773 A ἂν εἰς ἕνα χωρήσειαν νοῦν; εἶτα τὸν εἰσδεδεγμένον οὐκ ἀκαλλῆ τε καὶ ἀλλοπρόσαλλον ἀποφήνειαν ἂν καὶ οἷον ἀμφοῖν ἐπισκάζοντα τοῖς ποσίν; Ἀλλ' ὅ γε προφήτης Ἠλίας τοῖς οὕτως ζῆν εἰωθόσιν ἐπιτιμᾷ λέγων· ἕως πότε χωλανεῖτε ἐπ' ἀμφοτέραις ταῖς ἰγνύαις; Ἐξείργει δὲ καὶ ὁ νόμος τῶν τοιούτων ἠθῶν τε ἡμᾶς καὶ τρόπων τὸ ἀσυμφυὲς καὶ ἀσύμβατον παραιτεῖσθαι προστάττων αἰνιγματωδῶς. Ἔφη γὰρ οὕτως· οὐκ ἀροτριάσεις ἐν μόσχῳ καὶ ὄνῳ. Καὶ πάλιν· οὐκ ἐνδύσῃ ἔρια καὶ λίνον ἐν τῷ αὐτῷ. Ἄθρει γάρ, ὅπως ἡμᾶς πανταχῇ τὸ οἱονεί πως ἀσυμμιγὲς καὶ οὐκ ἐν κόσμῳ συνεζευγμένον ὡς ἀκαλλὲς καὶ ἀνόσιον δεῖν ἔφη μισεῖν καὶ τῶν ἀνομοίων τὴν συνδρομὴν οὐκ οἶδε τιμᾶν. Δεῖ δὴ οὖν ἄρα τοὺς ἀριστά γε βιοῦν ἠρημένους

5 Esai. 1, 16—18 17 II Cor. 6, 14 23 III Reg. 18, 21 26 Deuter. 22, 10 27 ibid. 22, 11

3 *interpres* καταπλουτείτω *pro* καταπλουτοῦντι τῷ *legisse videtur* 4 αἰνιγμάτων *vox corrupta; videtur fuisse* αἰτιαμάτων *vel* ἁμαρτημάτων *vel* ἀδικημάτων 6 γίγνεσθε *var. lect.* 8 ῥύσατε *var. lect.* 20 *interpres* διεσχισμέναι *legisse videtur* 22 τοῖν ποδοῖν *coni. Migne* 23 *interpres* ἐπετίμα *et* χωλαίνετε *in suo exemplari habuisse videtur* 27 *interpres sine dubio cum LXX legit* οὐκ ἐνδύσῃ κίβδηλον, ἔρια καὶ λίνον κτλ.

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

baiulum, qui eam domino domus inferret. Intende igitur animum per subtiles sensus ad maiora et sensibilia et, si cui propositum est ipsum habere in mentem Christum festivitatis auctorem, aquae primum lavatione ditescat, abstergeat autem omne peccatum ab sua anima et pri-
5 morum aboleat sordes et maculas delictorum. Ita enim et deus dicit 3
per vocem Esaiae: lavamini, mundi estote, auferte nequitias vestras ab animis vestris e conspectu oculorum meorum, desinite a malitiis vestris, discite bonum facere, inquirite iudicium, eripite iniuriam accipientem, iudicate pupillo
10 et iustificate viduam et venite disputemus, dicit dominus, et si fuerint peccata vestra ut phoenicium, ut nivem dealbabo, si autem ut coccum, ut lanam candidam efficiam. Ego enim existimo oportere nostris mentibus prius elui contagionem 4
totius pravitatis et sordis, deinde ita gloriosam atque praeclaram
15 adhibere virtutem, qua nihil praestabilius aestimetur ab his, qui habent animi sanitatem et qui iustum ab iniusto secernere didicerunt. Etenim sicut ea, quae sunt natura repugnantia, simul in uno eodemque esse non possunt — quae enim communicatio luci ad tenebras, sicut scriptum est? — neque potest alterum subsistere,
20 nisi alteri dederit locum, simili modo virtus et malitia diversam habentes inter se, contrariam in factis et operibus qualitatem, longissima autem a se differentia segregatae in uno animo esse non possunt, quin eum deformem reddant et varium et tamquam utrisque pedibus claudicantem. Sed propheta quidem Helias eos, 5
25 qui ita vivere consueverant, obiurgabat dicens: quousque enim claudicatis in utroque pede? Nec non etiam lex ab huiusmodi moribus volens nos longissime submovere praecepit nobis oblique ea recusare et fugere, quae incongrua sunt et inter se convenire non possunt. Ait enim: non arabis in bove et asino et rursus:
30 non indueris fucato indumento ex lana et lino simul. Considera, quemadmodum ea, quae disparia sunt et apte honesteque 6
misceri et coniungi non possunt, debere nos adfirmet odisse et coniunctionem dissimilium aspernari. Convenit enim eos, qui optime

1 baiolum *AR, P a. c. m 2* intende *Mai* intellege *codd.* 2 et ad sens. *P* 3 mente *PAR* aquae] atque *R, P a. c.* 4 nitescat *Vm 2* 5 abluat *AR* ablueat *P* 6 eseiae *B* 7 animis] oculis *P* e] ex *PA* et *R* 9 in *ante* iudic. *add., sed exp. P* 11 phenic. *P* phinic. *R* phynic. *B* 12 ut *ante* coccum *om. AR, s. l. Pm 3* 13 contagione *B* 15 quia *R, Pa. c. m 2* aestimatur *PAR* 17 naturae *A* nature *R, P a. c. m 2* 19 conscriptum *B* 20 cederit *A* locum *om. AR, s. l. Pm 2* sic simili *A* 21 se] *add.* et *PA* in operibus *P* 22 longissimam *R, P a. c.* autem] hac *A* differentiam *R* animo *om. P* 23 qui *A, P a. c. m 3* 24 quidam *B* Helias] alias *R* 25 consuerunt *PAR* obiurgat *Mai* enim *om. B* 27 nos *om. PAR* submoveri *A p. c.* 28 effugere *B* pervenire *R* 29 *alt.* non — rursus *om. PR* 30 non] nec *B* 31 honesteque] non est aeque *B* 33 enim] autem *P*

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

προαποτρίβεσθαι μέν, ὡς ἔφην, τοὺς ἐκ φαυλότητος ῥύπους, ἀπαλλάττεσθαι δὲ μολυσμῶν. Οὕτως ἔχοντι καὶ λελαμπρυσμένῳ πρέποι ἂν ἤδη καὶ τὸ ὑψοῦ δωμάτιον ἔχειν καὶ ὥσπερ ἐν ὑπερῴῳ τοῖς ἐξ ἀρετῶν αὐχήμασι συνεορτάζειν τε καὶ συναυλίζεσθαι τῷ Χριστῷ, ὃς δι' ἡμᾶς ἐπτώχευσε πλούσιος ὤν, ἵν' ἡμεῖς τῇ αὐτοῦ πτωχείᾳ πλουτήσωμεν. Αὐτὸ γὰρ ὑπάρχων τὸ εἶδος, ὁ χαρακτὴρ τοῦ θεοῦ καὶ πατρός, ὁ υἱός, τὸ ἀπαύγασμα τῆς δόξης καὶ ἐξ αὐτοῦ κατὰ φύσιν γεγεννημένος καὶ τῇ κατὰ πᾶν ὁτιοῦν ἰσότητι διαπρέπων συνυφεστηκώς τε καὶ συναΐδιος, ἰσοσθενὴς καὶ ἰσουργός, ἰσοκλεὴς καὶ ὁμόθρονος οὐχ ἁρπαγμὸν ἡγήσατο τὸ εἶναι ἴσα θεῷ κατὰ τὸ γεγραμμένον. Καθί-
κετο γὰρ ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς καὶ ὑπέστη κένωσιν ἐθελούσιον καὶ, ἧ φησιν ὁ σοφὸς Ἰωάννης, σὰρξ ἐγένετο καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν καὶ ὁ πρὸ παντὸς αἰῶνος καὶ χρόνου τὴν ἐκ θεοῦ τοῦ καὶ πατρὸς ἀπότεξιν ἔχων τὴν ἐπέκεινα νοῦ καὶ λόγου παντὸς ἐπειδὴ γέγονε σὰρξ καὶ ἀνθρωπίνην ἀνέτλη γέννησιν οἰκονομικῶς καὶ ὁ χρόνου παντὸς ποιητὴς καὶ τεχνίτης, ὡς εἰς ἀρχὰς τοῦ εἶναι παρενηνεγμένος, ὅτε γέγονε καθ' ἡμᾶς, ἤκουσε τοῦ πατρὸς λέγοντος· ἐγὼ σήμερον γεγέννηκά σε. Ἆρ' οὖν διὰ τοῦτο νομιοῦμεν αὐτὸν τὴν τοῦ προϋπάρχειν τῶν ὅλων ἀπεμπολῆσαι δόξαν; Οὐδαμῶς. Περινοήσωμεν δὲ μᾶλλον ἐκεῖνο σοφῶς, ὅτι καὶ ἐν σαρκὶ γεγονότα τὸν ἴδιον υἱὸν οὐκ ἔξω τίθησιν ὁ πατὴρ τῶν ἐνόντων αὐτῷ φυσικῶν ἀξιωμάτων, ὁμολογεῖ δὲ πάλιν
αὐτόν, κἂν καὶ ἐν τῷ καθ' ἡμᾶς ὁρῷτο σχήματι. Οὐ γὰρ διὰ τοῦτο γέγονεν ἄνθρωπος ὁ μονογενὴς τοῦ θεοῦ λόγος, ἵνα τοῦ εἶναι θεὸς ἀπολισθήσειεν, ἀλλὰ ἵνα δὴ μᾶλλον καὶ ἐν προσλήψει σαρκὸς τῆς ἰδίας ὑπεροχῆς ἀνασώζοι τὴν δόξαν. Οὕτω γὰρ ἡμεῖς τῇ αὐτοῦ πτωχείᾳ πεπλουτήκαμεν ἀνακομισθείσης ἐν αὐτῷ τῆς ἀνθρωπείας φύσεως εἰς ἀξίωμα τὸ θεοπρεπὲς καὶ θάκοις ἐνιδρυμένης τοῖς ἁπάντων ἐπέκεινα. Καίτοι γὰρ ἀεὶ συνεδρεύων ὡς λόγος τῷ ἰδίῳ πατρὶ καὶ ἐξ αὐτοῦ τε καὶ ἐν αὐτῷ κατὰ φύσιν ὑπάρχων πάλιν ἤκουε
καὶ μετὰ σαρκὸς λέγοντος· κάθου ἐκ δεξιῶν μου, ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου. Οὕτω καὶ προσκυνεῖσθαί φαμεν αὐτὸν πρός τε ὑμῶν αὐτῶν καὶ τῶν ἁγίων ἀγγέλων οὐκ εἰς ἀνθρωπότητα ψιλὴν ἀσυνέτως καταβιβάζοντες, ἑπόμενοι δὲ τῇ θείᾳ γραφῇ καὶ φύσει

4 cf. II Cor. 8, 9 5 cf. Hebr. 1, 13 9 Phil. 2, 6 11 Ioh. 1, 14
16 Psalm. 2, 7 27 Psalm. 109, 1

17 *interpres* περινοήσομεν *legisse videtur* 24 *interpres* ἀξίωμά τι (*pro* ἀ. τὸ) *in suo exemplari habuisse videtur*

vitam agere proposuerunt, carere omni macula detersis, ut ante dixi, sordibus pravitatis, ut sic mundi effecti nitidique locum possint in superioribus obtinere et tamquam in altissimo caenaculo per merita suae virtutis celebrare festa cum Christo, qui propter nos pauper factus est, cum sit dives, ut nos paupertate ipsius locupletemur. Nam cum sit ipse figura et forma dei patris, filius, 7 lumen gloriae et ex eo vere naturaliterque progenitus et ex omni parte omnino par similisque, aequaevus atque coaeternus, eiusdem gloriae atque fastigii, non rapinam arbitratus est esse se aequalem deo, iuxta quod scriptum est. Descendit enim in terras et inanitatem subiit voluntariam et, ut ait sapientissimus Iohannes, caro factus est et habitavit in nobis et, qui ante omnia saecula generationem habebat ex patre, quam nulla mens, nulla cogitatio capere potest, postquam factus est caro et humanam sustinuit generationem dispensatorie, et artifex saeculorum et factor, non ad temporis quaedam productus initia hominum more, vocem tamen patris dicentis audivit: ego hodie genui te. Numquid ergo idcirco 8 eum putabimus aeternitatis gloriam perdidisse? Minime. Illud autem magis sapienter intellegemus, quod etiam incarnatum filium pater non privet suae dignitatis naturalibus ornamentis, confiteatur autem eum rursus, tametsi in habitu cernatur humano. Non enim ideo factus est homo unigenitum dei verbum, ut deus esse cessaret, sed ut in adsumptione etiam carnis propriae maiestatis gloriam intueremur. Sic enim et nos sumus paupertate ipsius locupletes effecti sublata per eum natura humana in divinam quandam dignitatem et in supernis sedibus conlocata. Nam cum ipse haberet 9 semper cum patre consessum et ex ipso et in ipso naturaliter esset, tamen etiam in carne positus audiebat patrem dicentem: sede ad dexteram meam, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum. Ita eum confitemur tam a nobis oportere quam ab angelis adorari non in hominem vilem per dementiam deponentes, sed divinam secuti scripturam dei verbum cum conditione copulantes humana et mortalem divinamque naturam in unum aliquid con-

1 ante] iam *A* 3 possunt *R*, *Pa. c. m 2* 6 figura ipse *PAR* 7 ex eo — et *om. A R, in mg. m 3 P* 8 similis coaequus *PA* similisquoe queus *R* 12 habitabit *B* inhabitavit *Pa. c. Ap. c.* inhabitabit *R* quia *BR*, *Pa. c. m 2* 13 habeat *R*, *Pa. c. m 2* 14 factum *B* (*add. in mg.* caro factus) sustenuit *R*, *Pa. c. m 2 A a. c.* 15 dispensatorie *Vm 2* dispensator *cet.* 16 tã quam *Pa. c. m 2* 18 putabimus *Pp. c. Vm 2* putavimus *cet.* 19 intellegemus *Engelbrecht* intellegimus *codd.* quod] que *R* quia *P* 21 tamen etsi *AR* enim] etiam *P* 22 unigenitus *BAR*, *Pa. c.* 24 paupertatis *AR*, *Pa. c. m 2* 26 cum *om. R, s. l. P m 2* habere *R* 27 consensum *BP* et in ipso *Vm 2*, *om. cet.* 28 tam. etiam] tamquam *AR*, *Pa. c. m 3* 30 pedum *om. B* confitemur *Vm 2* confiteri *cet.* 32 condicione *A* 33 humanam *A*, *Pa. c.*

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

τῇ καθ' ἡμᾶς τὸν ἐκ θεοῦ φύντα λόγον συνδοῦντες εἰς ἕνωσιν καὶ εἰς ἕν
τι τὸ ἐξ ἀμφοῖν ἀναπλέκοντες, ἵνα μὴ ὡς ἄνθρωπος ἁπλῶς θεοφορήσας νοοῖτο,
θεὸς δὲ μᾶλλον ἐνηνθρωπηκὼς καὶ καθ' ἕνωσιν οἰκονομικὴν τὴν πρός γέ φημι
τὴν ἰδίαν σάρκα καὶ τὴν ἐκ τῆς ἁγίας παρθένου γέννησιν ὑποδύς. Νοηθείη
γὰρ ἂν ὧδέ τε καὶ οὐχ ἑτέρως Χριστὸς εἷς καὶ κύριος εἷς, οὐκ εἰς ἄνθρωπον 5
ἀνὰ μέρος καὶ θεὸν ἐπιτεμνόμενος μετὰ τὴν ἄρρητον συμπλοκήν, ἀλλ' εἰ καὶ
B νοοῖτο τῶν εἰς ἑνότητα συνδεδραμηκότων ἡ φύσις διάφορος, εἰς υἱὸν ἕνα
παραδεχθεὶς καὶ νοούμενος. Ὥςπερ γὰρ ταῖς τῶν λίθων πολυτελεστάταις
αὐγαί τινες ἐναστράπτουσι τὰ βάθη καταλευκαίνουσαι καὶ, εἰ βούλοιτό τις
ἀποδιελεῖν τῷ λόγῳ τὴν σύγκρασιν, ἕτερον μέντοι καταθρήσειεν αὐτὴν καθ' 10
ἑαυτὴν λίθον, ἕτερον δὲ αὖ τὸ ἐν αὐτῇ νηχόμενον φῶς, πλὴν ἓν ἐξ ἀμφοῖν
νοεῖται τὸ ὑποκείμενον, καταφθερεῖ δὲ πάντως ἡ τομὴ τὸν ἐπ' αὐτῇ λόγον
διιστᾶσα πρὸς τὸ ἀκαλλὲς τὰ πρὸς ἕνωσιν συνενηνεγμένα, οὕτω φαμὲν καὶ
ἐπὶ Χριστοῦ· συνδεδραμήκασι γὰρ ἀπορρήτως καὶ ὡς οὐκ ἂν ἔχοι τις ἢ
νοεῖν ἢ φράσαι πρὸς ἕν τι λοιπὸν τὸ νοούμενον θεότης τε ὁμοῦ καὶ ἀνθρω- 15
πότης, ἵν' ἐν ταὐτῷ νοοῖτο καὶ ἄνθρωπος καθ' ἡμᾶς καὶ θεὸς ὑπὲρ ἡμᾶς·
οὕτω τε μονογενὴς καὶ πρωτότοκος καὶ γοῦν ἐξεδόθη μὲν λαγόνων τῶν παρ-
C θενικῶν καὶ ἦν ἔτι βρέφος, ἐφρόνει δὲ τὰ θεοῦ. Καὶ μαρτυρήσει λέγων ὁ
μακάριος Ἡσαΐας περὶ αὐτοῦ· διότι πρὶν ἢ γνῶναι τὸ παιδίον ἀγαθὸν
ἢ κακόν, ἀπειθεῖ πονηρίᾳ τοῦ ἐξελέσθαι τὸ ἀγαθόν. Ὅσον μὲν γὰρ 20
ἦκεν εἰς γε τὸν τῆς ἀνθρωπότητος λόγον, οὔπω καιρὸς ἐδίδου τῷ βρέφει τὸ
διακρίνειν δύνασθαι τῶν πραγμάτων τὰς φύσεις, ἀλλ' ἦν, ὡς ἔφην, καὶ ἐν
ἀνθρωπότητι θεὸς ἐφιεὶς μὲν φύσει τῇ καθ' ἡμᾶς τὸ διὰ τῶν ἰδίων ἔρχε-
σθαι νόμων, ἀνασώζων δὲ μετὰ τούτου τῆς θεότητος τὸ εἰλικρινές. Νοηθείη
γὰρ ἂν ὧδέ τε καὶ οὐχ ἑτέρως· καὶ φύσει θεὸς τὸ τεχθὲν καὶ ἡ τεκοῦσα 25
παρθένος μήτηρ ἂν λέγοιτο γενέσθαι λοιπὸν οὐ σαρκὸς καὶ αἵματος ἁπλῶς,
καθάπερ ἀμέλει καὶ ἐφ' ἡμῶν αἱ καθ' ἡμᾶς μητέρες, κυρίου δὲ μᾶλλον καὶ
D θεοῦ τὴν καθ' ἡμᾶς ὁμοίωσιν ὑποδεδυκότος. Ὡς γὰρ ὁ θεσπέσιος γράφει
Παῦλος, ἐξαπέστειλεν ὁ θεὸς τὸν υἱὸν αὐτοῦ γενόμενον ἐκ γυναικός,
γενόμενον ὑπὸ νόμον. Οὐ γάρ πώ φαμεν ἐν ἀνθρώπῳ γεννηθέντι διὰ 30
γυναικὸς τὸν τοῦ θεοῦ καθήκεσθαι λόγον, καθάπερ ἀμέλει καὶ ἐν προφή-
ταις ἦν, ψήφῳ δὲ μᾶλλον ὀρθῇ στεφανώσωμεν τὴν Ἰωάννου φωνὴν σοφῶς
τε καὶ ἀτρεκῶς εἰρηκότος· καὶ ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο καὶ ἐσκήνωσεν ἐν

19 Esai. 7, 16 29 Galat. 4, 4 33 Ioh. 1, 14

10 ἕτερον *scripsi* ἕτερος *Migne* 13 συνενηνεγμένα *correxi* συνηνεγμένα *Migne* 20 *interpres pro* ἐξελέσθαι *cum LXX* ἐκλέξασθαι *legisse videtur* 31 καθικέσθαι *malim coll. p. 16, 7* καθικομένη

ferentes ita tamen, ut non homo simpliciter theophoros intellegatur, sed magis incarnatus, qui per dispensationem copulationis corpus sibi ex virgine sancta adscivit. Hoc enim modo nec aliter intelle- 10
gatur Christus unus et dominus unus, non iam partim in deum partim in hominem discernendus post arcanam illam ineffabilemque communionem, sed in unum filium accipiendus, quamvis diversa sit eorum natura, quae in eo postea concurrerunt. Quemadmodum enim 11
in gemmis et lapidibus pretiosis aurum quoddam resplendet et lumen, quod interioris naturae declarat imaginem ac, si quis voluerit verbi causa conmixtionem illam seiungere naturalem, aliud nescio quid conspiciat ipsum per se lapidem, aliud vero lumen, quod natat in lapide, una tamen atque indiscreta materies intellegitur ex duobus et divisio huiusmodi ad foeditatem dedecusque convertet ea, quae naturali unitate conexa sunt, eodem modo etiam in Christo adserimus, quod coierunt arcana quadam ineffabilique ratione in unum deitas et humana conditio, ut in eodem simul et homo intellegatur iuxta nos et deus supra nos. Ac sic unigenitus et primogenitus editus est quidem ex utero virginali et erat adhuc parvulus, deum tamen et in infantia sapiebat. Testatur autem hoc 12
idem divinus Esaias dicens de ipso: quoniam priusquam sciat puer bonum aut malum, non credet malitiae, sed eliget, quod bonum est. Quantum enim spectat ad mortalitatis rationem, secundum nostram naturam nondum ei tempus indulgebat, ut sciret et posset rerum discernere qualitatem, sed erat, ut ante dixi, deus etiam in forma mortali, permittens quidem nostrae naturae per suum morem legemque procedere, reservans tamen cum ea sinceram gloriam deitatis. Sic ergo intellegatur: et natura deus, qui natus 13
est, et virgo, quae peperit, mater fuisse dicatur non carnis neque sanguinis simpliciter, qualiter etiam nostrae matres, sed dei magis et domini, qui humanae formae similitudinem est dignatus induere. Nam, sicut divinus scribit Paulus, misit deus filium suum factum ex muliere, factum sub lege. Non enim in homine nato ex muliere inquimus dei verbum inhabitasse, quemadmodum etiam in prophetis, sed magis vocem sanctissimi Iohannis recto suffragio coronemus clare perspicueque memorantis: et verbum caro factum est et

1 ut *om. B* theoforos *Pp.c.m2 Vm2* theoferos *cet.* 3 intellegitur *Mai* 4 dom.] deus *AR, Pa.c.m2* 5 archanam *BP* 7 ea *P* cucurrerunt *A, Pa.c.m2* concurrerant *Vm2* 9 declaret *PAR* 11 nesciat *R* volumen *AR, Pa.r.* 12 lapidem *BR, Pa.c.* 14 etiam *om. PAR* 15 cogerunt *R, Pa.c.* archana *BPR* 16 condicio *A, Pp.c.* 17 sic *Mai* si *codd.* 19 in *om. PAR* 20 eseias *B* isaias *PAR* 21 eliget (*ex* elegit) *Pm2* eligit (*ex* elegit) *A* elegit *BR* 22 enim] autem *AR, om. Pa.c.m3* exspectat *BAR, Pa.c.m3* 23 nostram *om. A* naturam *om. R, s.l. Pm3* 31 scripsit *PAR* 33 inquimus *Pp.c. Vm2* inquirimus *cet.* 35 memorantes *AR, Pa.c.*

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

ἡμῖν. Γεγενῆσθαι δὲ σάρκα τὸν λόγον ὑπολῃψόμεθα σαρκός τε καὶ αἵματος
777 A κεκοινωνηκότα καὶ τοῦτο παραπλησίως τοῖς οὖσιν ἐν αἵματι καὶ σαρκί, τοῦτ' ἐστιν ἡμῖν. Καὶ εἰ γέγονε καθ' ἡμᾶς, πῶς ἦν ἀκόλουθον τὴν ἀνθρωπίνην αὐτὸν ἀτιμάσαι γέννησιν; Ἐσκήνωσε γὰρ ἐν ἡμῖν σαρκὶ καὶ αἵματι θεοπρεπῶς τε καὶ ἀρρήτως τὴν ἰδίαν φύσιν οἱονεί πως ἀνακιρνάς. Αὕτη γὰρ ἡ τοῦ λόγου θεότης εἰ δὴ νοοῖτο μόνη καὶ καθ' ἑαυτήν, ἀποχρῶσαν ἔχει τὴν ἐκ θεοῦ πατρὸς γέννησιν. Καθικομένη γε μὴν οἰκονομικῶς εἰς ἕνωσιν τὴν ὡς πρὸς ἡμᾶς καὶ ἀναπλεχθεῖσα σαρκὶ ἤγουν τῇ καθ' ἡμᾶς φύσει τελείως ἐχούσῃ κατὰ τὸν ἴδιον λόγον, τότε δή, τότε δίχα μώμου παντὸς καὶ ἀδικουμένη παντελῶς οὐδὲν εἷς γε τὸ εἶναι τοῦθ', ὅπερ ἐστί, καὶ τὴν καθ' ἡμᾶς γέννησιν παραδέξεται, οὐχ ὡς εἰς ἀρχὰς τοῦ εἶναι καλουμένη ποθέν — ἦν γὰρ ἀεὶ καὶ
B ἔστι καὶ ἔσται καὶ χρόνου παντὸς πρεσβυτέραν ἔχει τὴν ὕπαρξιν —, ἀλλὰ τοῖς τῆς ἀνθρωπότητος νόμοις διὰ τῶν ἰδίων ἔρχεσθαι λόγων ἐφιεῖσα σοφῶς. Ὥςπερ γὰρ ἰδία γέγονε τοῦ ἐκ θεοῦ πατρὸς ὄντος λόγου ἡ ἐκ τῆς ἁγίας παρθένου τιμία τε καὶ πάναγνος σάρξ, οὕτω καὶ πάντα πρέποντα τῇ σαρκὶ δίχα μόνης ἁμαρτίας. Πρέποι δ' ἂν μάλιστα σαρκὶ καὶ πρό γε τῶν ἄλλων ἡ διὰ μητρὸς ἀπότεξις. Οὐκοῦν θεότης μὲν αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν εἰ ἔξω νοοῖτο σαρκός, ἀμήτωρ ἔσται καὶ μάλα ὀρθῶς.

γ'. Παρενηνεγμένου γε μὴν εἰς μέσον ἡμῖν μυστηρίου τοῦ κατὰ Χριστὸν ἕτερος ἂν γένοιτο καὶ λίαν ἰσχνὸς ὁ ἐπὶ τῷδε λόγος. Οἰησόμεθα γὰρ ὀρθὰ
C φρονεῖν ἠρημένοι καὶ ἁπλανεστάτην ἰόντες τρίβον οὐ θεότητα γυμνήν, ἐνηνθρωπηκότα δὲ μᾶλλον καὶ ἐνωθέντα σαρκὶ τὸν ἐκ θεοῦ πατρὸς λόγον ἀποτεκεῖν τὴν παρθένον παραληφθεῖσαν εἰς ὑπουργίαν τοῦ γεννῆσαι σαρκικῶς τὸν ἑνωθέντα σαρκί. Θεὸς οὖν ἄρα λοιπὸν ὁ Ἐμμανουήλ, μήτηρ δ' ἂν λέγοιτο θεοῦ καὶ ἡ τεκοῦσα σαρκικῶς τὸν ἐν σαρκὶ δι' ἡμᾶς πεφηνότα θεόν. Καὶ τὸ βρέφος ἦν οὐ καθ' ἡμᾶς, τοῦτ' ἐστιν οὐκ ἐν ψιλῇ καὶ μόνῃ τῇ ὁμοιότητι, ἀλλ' ἐν ἀνθρωπότητι μὲν διὰ τὴν σάρκα, θεῖον δὲ ὡς ὑπὲρ ἡμᾶς καὶ ἐξ οὐρανοῦ. Καὶ γοῦν ὁ θεσπέσιος Παῦλος· ὁ πρῶτος, φησίν, ἄνθρωπος ἐκ γῆς χοϊκός, ὁ δεύτερος ἄνθρωπος ἐξ οὐρανοῦ. καὶ μὴν ὁ μακάριος

1 cf. Hebr. 2, 14 28 I Cor. 15, 47

7 καὶ πατρὸς *interpres legisse videtur cf. p. 30, 12* ἐν δεξιᾷ τοῦ θεοῦ καὶ πατρός *et p. 17, 15 adn. crit.; sed cf. p. 16, 22* ἐκ θεοῦ πατρὸς *et* dei patris 14 *etiam hic (cf. lin. 7) interpres* ἐκ θεοῦ καὶ πατρὸς *legisse videtur* 17 ἀπόταξις *Migne in textu, sed iam coni.* ἀπότεξις

habitavit in nobis. Factum autem carnem existimabimus tunc, 14
cum carni communicasset et sanguini similiter ut nos, qui sumus
in carne et sanguine. Et si factus est iuxta nos, quomodo consequens
erat humanam eum generationem ignominia adficere ac non potius
honorare? Habitavit enim in nobis cum carne et sanguine suam
naturam divino modo inaestimabilique ratione quasi commiscens.
Ipsa quidem verbi deitas si intellegatur sola ipsa per se, sufficientem
habet generationem ex deo et patre. Sed quoniam descendit in 15
copulationem nostri et secum humanam naturam permiscuit omnia
iuxta suum modum habentem perfecta, ideo sine ulla nota et dimi-
nutione deitatis intellegatur facta similis nostri, non ad initia
quaedam producta, ut esse inciperet — absit! erat enim semper
et est et erit et vetustiorem omni tempore tenet substantiam —,
sed sapienter mortalitatis legibus per sua iura procedere permittens.
Nam sicut ipsius verbi, quod est ex deo et patre, fuit propria 16
caro illa pura atque honorabilis, quae ex sancta virgine procreata
est, ita omnia, quae carni conveniunt, absque solo peccato caro
subire debuit et ante omnia, ut nasceretur ex matre. Ergo si extra
carnem intellegatur deitas ipsa per se, erit sine matre et recte
quidem.

III. Sed si proferamus in medium mysterium secundum
Christum, alia erit de eo ratio tenuis sane atque subtilis. Arbitra-
bimur enim, si recte sapere voluerimus et semitam sine errore
calcare, non deitatem nudam, sed incarnatum et carne permixtum
dei patris verbum sanctam virginem creavisse, quae electa est ad
puerperium venerandum, ut carnaliter eum pareret, qui carnem
est dignatus induere. Deus ergo verus Emmanuhel et mater dei 2
virgo dicatur, quae carnaliter eum peperit, qui propter nos homo
factus est et infans erat non iuxta nos, hoc est non in sola nostri
similitudine constitutus, sed erat in humana conditione propter
carnem, divinus autem utpote supra nos et caelestis. Denique
sapientissimus Paulus inquit: primus homo de terra terrenus,

1 habitabit *BR* factum *Mai* factam *BPA* facta *R* 2 carnem *A* carne *Pa. c.* ut] et *A, Pa. c.* fuimus *AR, Pa. c.* 4 ac] an *P* 5 sang.] commiscens *add. AR, Pa. c. B in mg.* 6 natur.] cum *add. A, Pa. c.* 7 deitas si] deitatis *B* 8 et *om. PAR* discendit *R, Pa. c. m 2* 10 perfectam *R* ideo] in eo *PAR* deminutione *R* 12 incip.] ei *add. A* 13 *tert.* et *Vm 2, om. cet.* substantia *R* 14 iure *R* 15 nam *Vm 2* eam *B, om. cet.* et patre fuit propria *B* et patre et propria fuit *R* patre et propria fuit *A, P* (et *exp.*) 22 alia erit *Vm 2* aliter idem *cet.* arbitrabimur *Vm 2* arbitrabitur *cet.* 24 internatum *BR, Pa. c.* 26 carne *R, P* (*ex* carnem) 27 dignatus est *PAR* ermanuel *R* hemanuhel *A, Pa. c. m 3?* 29 nostra *PA* 30 in *om. Mai* condicione *A* 31 supra nos] summus *A* est (*s. l.* supra nos *m 3*) *P*

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

προφήτης Ἡσαΐας ὡς ἐν ὁράσει προφητικῇ τὴν τοῦ μυστηρίου δύναμιν ἐπαι-
D δεύετο. Αὐτὸν γάρ φησι τεθεᾶσθαι τὸν τῶν ὅλων κύριον καὶ θεὸν ἐν τῇ
ἁγίᾳ παρθένῳ μόνον οὐχὶ καὶ ποιούμενον τοῦ θείου βρέφους τὴν καταβολήν.
Καὶ ἐσχημάτισται μὲν ἀνθρωπίνως ὁ τῆς ὁράσεως τρόπος, νοεῖταί γε μὴν
ἑτεροίως καὶ θεοπρεπῶς. Τὸ γάρ τοι θεῖον οὐ καθ' ἡμᾶς. Ἔφη δὲ οὕτως· 5
καὶ εἶπε κύριος πρός με· λάβε σεαυτῷ τόμον καινοῦ μεγάλου καὶ
γράψον εἰς αὐτὸν γραφίδι ἀνθρώπου τοῦ ὀξέως προνομὴν ποιῆσαι
σκύλων — πάρεστι γάρ — καὶ μάρτυράς μοι ποίησον πιστοὺς ἀνθρώ-
780 A πους, τόν γε Οὐρίαν καὶ τὸν Ζαχαρίαν υἱὸν Βαραχίου. Καὶ προσ-
ἦλθε πρὸς τὴν προφῆτιν καὶ ἐν γαστρὶ ἔλαβε καὶ ἔτεκεν υἱόν. Καὶ 10
εἶπε κύριός μοι· κάλεσον τὸ ὄνομα αὐτοῦ ταχέως σκύλευσον,
ὀξέως προνόμευσον, διότι πρὶν ἢ γνῶναι τὸ παιδίον λαλεῖν πατέρα
ἢ μητέρα, λήψεται δύναμιν Δαμασκοῦ καὶ τὰ σκύλα Σαμαρείας
ἔναντι βασιλέως Ἀσσυρίων. Καινὸς μὲν οὖν καὶ μέγας ὁ τόμος, ὅτι καὶ
αὐτὸ καινὸν τὸ Χριστοῦ μυστήριον καὶ ὁμολογουμένως μέγα κατὰ τὴν τοῦ 15
μακαρίου Παύλου φωνήν, πλὴν ἀνθρώπου γραφίδι γράφεται. Δεῖται μὲν γὰρ
ὁ περὶ τῆς θεότητος λόγος, εἰ γυμνὴ νοοῖτο πάλιν καὶ καθ' ἑαυτὴν καὶ ἔξω
σαρκός, ἥκιστα μὲν τοῦ ἐν ἡμῖν ὄντος λόγου φράζειν οὐκ εἰδότος τὰ ὑπὲρ
B νοῦν οὔτε μὴν οὔτε διατρανοῦν τὰ παντὸς ἐπέκεινα λόγου· δόξα γὰρ
κυρίου κρύπτει λόγον κατὰ τὸ γεγραμμένον. Ἐπειδὴ δὲ γέγονεν ἄνθρωπος 20
ὁ μονογενὴς τοῦ θεοῦ λόγος καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν, τῇ καθ' ἡμᾶς γραφίδι
γράφεται τὰ περὶ αὐτοῦ. Πλὴν ἐκεῖνο δὴ πάλιν φέρε δή, φέρε καταθρήσωμεν.
Προστεταχὼς γὰρ τῷ προφήτῃ θεὸς λαβεῖν τε τὸν τόμον καὶ γράψαι γραφίδι
τῇ καθ' ἡμᾶς τὰ ἐν αὐτῷ προσῆλθε πρὸς τὴν προφῆτιν. Καὶ τί τὸ προσῆλθεν
ἔστιν; ἀντὶ τοῦ τὸν συνόδου νόμον ἐσχημάτιζετο. Προφῆτιν δὲ τὴν ἁγίαν 25
ἀποκαλεῖ παρθένον· προεφήτευσε γὰρ κυοφοροῦσα Χριστόν. Εἶτά φησι· καὶ
ἐν γαστρὶ ἔλαβε καὶ ἔτεκεν υἱόν, ᾧ καὶ ὄνομα τίθησιν οὐχ ὡς ἀνθρώπῳ
πάλιν ἰδικόν, ἀλλ' ἐκ τῶν κατορθωμάτων ὡς θεῷ· κάλεσον, γάρ φησι, τὸ

6 Esai. 8, 1—4 15 cf. Coloss. 4, 3 19 Proverb. 25, 2 21 cf. Ioh. 1, 14
26 Esai. 8, 3 28 ibid.

8 ποίησον *scripsi cum LXX* ἐποίησα *Migne* 13 *interpres* καὶ *pro* ἢ *legisse videtur* 18 εἰδότος *scripsi* εἰδότα *Migne* 27 ὄνομα *scripsi* ὁ νόμος *Migne*

secundus homo de caelo caelestis. At vero beatissimus Esaias ut in visione prophetali vim mysterii docebat. Ipsum enim ait se vidisse deum omnium dominum in sancta virgine divini infantis prope exordia iacientem. Et figurata quidem est humano modo 3 ratio visionis, verum aliter intellegitur et divine. Numen enim maius est quam nos. Itaque ait: et dixit dominus ad me: accipe tomum magnum novum et scribe in eo stilo hominis, ut velociter depraedationem faciat spoliarum — adest enim — et testes mihi fac fideles homines Uriam sacerdotem et Zachariam filium Barachi. Et accessit ad prophetissam et in utero accepit ac peperit filium. Et dixit dominus ad me: voca nomen eius 'velociter spolia detrahe, cito praedare', quia priusquam sciat puer vocare patrem et matrem, accipiet virtutem Damasci et spolia Samariae contra regem Assyriorum. Novus quidem tomus et magnus, 4 quoniam et ipsum novum Christi mysterium perspicueque magnum iuxta beati Pauli vocem, ceterum stilo hominis scribitur. Et ipsa quidem ratio deitatis si nuda ac sine carne aestimetur ipsa per se, nostri sermonis non egebit auxilio, quippe qui non valeat explicare ea, quae sunt omni eloquentia, sensu etiam altiora; gloria enim domini occultat sermonem, iuxta quod scriptum est. Sed quoniam unigenitum dei verbum factum est caro et habitavit in nobis, ideo ea, quae ad ipsum referuntur, hominis stilo describimus. Ceterum illud rursum inspiciamus, quod, cum 5 praecepisset prophetae deus tomum accipere et humano stilo in eo scribere, accessit ad prophetissam. Et quid est hoc ipsum 'accessit'? Morem conventionis simulabat et legem. Prophetissam vero sanctam virginem vocat; Christum enim praegnans prophetae inplevit officium. Deinde: in utero, inquit, accepit et peperit filium, cui rursum non tamquam homini speciale et proprium nomen inponit, sed ex virtutibus ipsius utpote deo; voca, enim inquit,

1 eseias *BR* isaias (*pr.* i *ex* ae) *P* 2 proph. vim] prophetalium *BPR* misterium *R* misteriorum *P* enim *exp. P* 3 sanctam (sancta P) virginem *A, P a. c.* 4 iacientem *Vm 2* iacentem *cet.* humana *P, A p. c.* moderatio *AR* 5 intelligitur *BAR* 7 thomum *BPR* 8 spoliorum *P p. c.* adest *coni. Engelbrecht* ait *codd.* 9 iuriam *B* huriam *P* 10 accessi *A* profetissimam *B* 11 ac] et *PA* 12 veloc. *om. A, in mg. P m 3* 13 qui *A* et] aut *PA* 14 accipiat *R* 15 thomus *BP* 16 quoniam] quem *A* ipsi *B p. c.* perspicueque *P* et perspicue *A* et perspicueque *BR; an* est perspicueque *scribendum?* 19 nostri] in sanctis *R* 20 ea *om. PAR* omnia *PR* 21 enim] aeterni *A* 22 factus *A, P a. c.* 25 praecipisset *A, P a. c. m 2* thomum *BPR* 26 prophetissimam *B, P a. c.* 27 more *P* mortem *R* 28 *an* Christo *scribendum? cf. lin. 31* deum *pro* deo *in BPR* 29 inquid *post* deinde *transponit B* 30 specialem *A, P a. c.* nomen *om. AR s. l. P m 2* 31 deo *Vm 2* deum *BPR* domini *A*

C ὄνομα αὐτοῦ ταχέως σκύλευσον, ὀξέως προνόμευσον. Γεννηθὲν γὰρ
εὐθὺς τὸ βρέφος τὸ θεῖον καὶ ὑπερκόσμιον ἦν μὲν ⟨ἐν⟩ σπαργάνοις ἔτι καὶ
ἐν κόλπῳ μητρὸς διὰ τὸ ἀνθρώπινον· ἐπειδὴ δὲ ἦν πρὸς τούτῳ καὶ φύσει
θεός, ἀπόῤῥητος δύναμις προενόμευσεν εὐθὺς τὰ σκεύη τοῦ Σατανᾶ. Ἀφίκοντο
γὰρ ἐξ ἀνατολῆς οἱ μάγοι ζητοῦντες αὐτὸν καὶ λέγοντες· ποῦ ἔστιν ὁ τεχ- 5 5
θεὶς βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων; Εἴδομεν γὰρ αὐτοῦ τὸν ἀστέρα ἐν
τῇ ἀνατολῇ καὶ ἤλθομεν προσκυνῆσαι αὐτόν. Οὐκοῦν θεία μὲν ἡ
γέννησις, εἰ καὶ ἀνθρωπίνως ἐπράττετο διὰ τὸ ἀνθρώπινον, θεὸς δὲ κατὰ
φύσιν ὁ Ἐμμανουὴλ καὶ αὐτοῦ τὰ σπάργανα συνεχομένου μὲν ἀνθρωπίνως,
ἀναπιμπλάντος δὲ θεικῶς τῆς ἰδίας ὑπεροχῆς οὐρανὸν καὶ γῆν καὶ τὰ κατω- 1 10
D τέρω καὶ πάντα συνέχοντος τὰ δι' αὐτοῦ γεγονότα πρὸς εὖ εἶναι καὶ συνε-
στάναι. Κἂν ἀκούσῃς, ὅτι προέκοπτεν ἡλικίᾳ ⟨τε⟩ καὶ σοφίᾳ καὶ
χάριτι, μὴ σοφὸν ἐξ ἐπιδόσεως γενέσθαι νομίσῃς τὸν τοῦ θεοῦ λόγον. Δια-
μέμνησο δὲ μᾶλλον γεγραφότος ὡδίπου τοῦ θεσπεσίου Παύλου· Χριστὸς
θεοῦ δύναμις καὶ θεοῦ σοφία. Μηδ' αὖ ἐκεῖνο φληνάφως τολμήσῃς 1 15
εἰπεῖν, ὅτι τὸ προκόπτειν ἐν ἡλικίᾳ τε καὶ σοφίᾳ καὶ χάριτι τῷ ἀνθρώπῳ
προσάψομεν· τοῦτο γάρ, οἶμαι, ἐστὶν ἕτερον οὐδὲν ἢ διελεῖν εἰς δύο τὸν ἕνα
781 A Χριστόν, ἀλλ', ὥςπερ ἔφην ἀρτίως, προαιώνιος ὢν ὁ υἱὸς ἐν ἐσχάτοις τοῦ
αἰῶνος καιροῖς εἰς υἱὸν ὡρίσθαι λέγεται θεοῦ τῆς ἰδίας σαρκὸς τὴν γέννησιν
οἰκειούμενος οἰκονομικῶς. Οὕτω καὶ ὑπάρχων σοφίᾳ τοῦ γεγεννηκότος 1 20
προκόπτειν ἐν σοφίᾳ λέγεται καίτοι παντέλειος ὢν ὡς θεὸς τὰ τῆς ἀνθρω-
πότητος ἴδια διὰ τὴν εἰς ἄκρον ἕνωσιν εἰς ἑαυτὸν εἰκότως ἀναλαβών. Ἀλλ'
ἴσως ἐρεῖ τις· εἶτα πῶς κεχώρηκεν ἡ ἀνθρώπου φύσις τῆς ἀπορρήτου θεότη-
τος ὑπεροχήν, καίτοι θεοῦ φύσιν ἀκούω λέγοντος ἐναργῶς τῷ μακαρίῳ
Μωσῇ, ὅτι οὐδεὶς ὄψεται τὸ πρόσωπόν μου καὶ ζήσεται; Εἰ δὲ ἄτλητος 1 25
ἡ θέα καὶ δύσοιστον ἔχει τὴν προσβολήν, ποῖον ἂν ἔχοι λόγον ἡ σύνοδος;

4 cf. Matth. 12, 29, cf. ibid. 2, 1 5 Matth. 2, 2 12 Luc. 2, 52
14 I Cor. 1, 24 25 Exod. 33, 20

2 ἐν *addidi, om. Migne* ὅτι *Migne in textu* ἔτι *var. lect.* 3 τοῦτο *Migne in textu* τούτῳ *corr. in notis* 12 τε *addidi coll. lin. 16* 24 ὑπεροχήν] ἰσχύν *var. lect.*
26 [α] δύσοιστον *Migne; an* ἀπρόσιτον *legit interpres?*

nomen eius 'velociter spolia detrahe, cito praedare'. Natus 6
est enim continuo infans ille divinus et omni mundo excellentior
et erat quidem in cunabulo gremioque genetricis propter morem con-
ditionis humanae; sed quoniam adhuc erat etiam deus, arma Satanae
virtutibus detrahebat arcanis. Advenerunt enim magi de oriente
quaerentes ipsum et dicentes: ubi est rex Iudaeorum? Vidimus
enim stellam eius in oriente et venimus adorare eum. Ergo 7
divina quidem illa generatio, etsi propter conditionem hominum
more agebatur humano, deus vero vere et naturaliter Emmanuhel,
qui videbatur quidem more hominum <cunabulo> contineri, adtamen
divino modo caelum et terram, inferiora etiam suae maiestatis
utpote deus inplebat et continebat omnia, quae per ipsum bene
fuerant constituta. Et si audieris, quod proficiebat aetate et
sapientia <et gratia>, numquam arbitreris processu vel in-
cremento aliquo sapiens factum esse dei verbum. Memineris enim
sapientissimi Pauli scribentis: Christus dei virtus et dei sapien-
tia. Sed nec illud audeas proterve dicere, quod hoc ipsum, quod 8
dicitur profecisse aetate et sapientia et gratia, homini adscribendum
sit; hoc enim est, ut opinor, unum Christum in duo dividere, sed,
quemadmodum paulo ante diximus, filius ante tempora omnia natus
extremis tamen saeculi temporibus dicitur filius dei fuisse ideo quod
suae carnis generationem dispensatorie familiarem et propriam esse
dicebat. Itaque cum sit sui sapientia genitoris, proficere sapientia
dicitur deus in omnibus perfectissimus ideo, quod ea, quae sunt
propria conditionis humanae, propter incarnationem voluntate
suscepit. Dicet aliquis, quomodo potuerit hominis natura maiestatem 9
capere deitatis, praesertim cum deus ipse dixerit manifeste beatis-
simo Moysi, quoniam nemo videbit faciem meam et vivet.
Si igitur intolerabilis deitas et inaccessibilem habet adtactum,
quomodo credibile videatur deum in unum et hominem convenisse?

2 et] ut *R* 3 mortem *R* condicionis *A* 4 ad haec *Mai* sathanae *BR* 5 archanis *BAR, P a. c.* enim *om. PA* 7 orientem *B* ut adoremus *B* 8 quaedam *BPRFC, fort. recte* condicionem *A* 9 morte *R* vere *om. PAR* emmanueel *A C* 10 qui *om. C* more (morte *R*) hominum quidem *PAR* cunabulo *addidi, om. codd.* continere *FC* attamen *PA* ac tamen *FC* 11 caelum · terra · inferioria quidem suae *FC* terras *B* 12 implevit *A, P a. c. m 3* 13 quod] que *R* quia *P* 14 et gratia *addidi coll. lin. 18, om. codd.* praecessu *B* 15 verbum dei *PAR* memineris *V m 2* meminero *cet.* 17 sed — sapientia *R in mg.* ne *FC* 17 quia *pro pr.* quod *P* 20 quemammodum *A* 21 saeculi *om. AR, in mg. P m 3* quod *(cf. lin. 24)*] quia *PF* que *AR* 23 dicebat *Mai* ducebat *codd.; an* docebat *scribendum?* sit *om. P* genitoris — sapientia *om. FC* 24 quia *P* que *R* 25 proprie *PAR* condicionis *A* 26 suscepit *FC* dicit *AR, P a c. m 2* quomodo] *add.* fieri *B, s. l. P m 3* poterit *P a. c.* 27 manifestissime *PA*, manifestissimo *R a. c.* beatissimo *om. PAR* 28 moyse *B* mose *R, P a. c.* meam] beata *add. R* beatam *exp. P* 29 intollerabilis *A, P a. c.* 30 in unum *om. AR, s. l. P m 3*

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

Ἐγὼ δὲ πρὸς τοῦτο φαίην ἄν, ὅτι καὶ πέρα λόγου τὸ θαῦμα καὶ ταῖς καθ' ἡμᾶς ἐννοίαις οὐχ ἁλώσιμος τῆς εἰς ἅπαν οἰκονομίας ὁ τρόπος, πλὴν
B σοφῶς ἐπράττετο θεοῦ τὴν ἰδίαν φύσιν καὶ τοῖς ἄγαν ἀσθενεστάτοις οἰστὴν ἀποφαίνοντος. Καὶ γοῦν τὸ σεπτὸν δὴ τοῦτο καὶ ἀξιάγαστον ἀληθῶς μυστήριον ὁ τῶν ὅλων θεὸς φανερὸν ἐποίει τῷ πανσόφῳ Μωσῇ παραδείγματι χρώμενος σαφεῖ καὶ ἐναργεστάτῳ. Τίς δ' ἂν νοοῖτο καὶ ὁ τοῦδε τρόπος, αὐτὸ διδάξει τὸ γράμμα τὸ ἱερόν. Ἔχει δὲ οὕτω· καὶ Μωσῆς ἦν ποιμαίνων τὰ πρόβατα Ἰοθὸρ τοῦ γαμβροῦ αὐτοῦ τοῦ ἱερέως Μαδιάμ καὶ ἤγαγε τὰ πρόβατα ἐπὶ τὴν ἔρημον καὶ ἦλθεν εἰς τὸ ὄρος Χωρήβ. Ὤφθη δὲ αὐτῷ ἄγγελος κυρίου ἐν πυρὶ φλογὸς ἐκ τοῦ βάτου· καὶ ὁρᾷ, ὅτι ὁ βάτος καίεται πυρί, ὁ δὲ βάτος οὐ κατεκαίετο. Εἶπε
C δὲ Μωσῆς· παρελθὼν ὄψομαι τὸ ὅραμα τὸ μέγα τοῦτο, ὅτι οὐ κατακαίεται ὁ βάτος. Ὡς δ' εἶδεν ὁ κύριος, ὅτι προσάγει ἰδεῖν, ἐκάλεσεν αὐτὸν κύριος ἐκ τοῦ βάτου λέγων· Μωσῆ, Μωσῆ. Ὁ δὲ εἶπε· τί ἔστι; Καὶ εἶπε· μὴ ἐγγίσῃς ὧδε· λῦσαι τὸ ὑπόδημα ἐκ τῶν ποδῶν σου· ὁ γὰρ τόπος, ὃν σὺ ἕστηκας, γῆ ἁγία ἐστί. Καὶ εἶπεν αὐτῷ· ἐγώ εἰμι ὁ θεὸς τοῦ πατρός σου, θεὸς Ἀβραὰμ καὶ θεὸς Ἰσαὰκ καὶ θεὸς Ἰακώβ. Ἀπρόσιτον μὲν οὖν ἀποφαίνει τὴν προσβολὴν καὶ αὐτῷ δὴ τότε τῷ μακαρίῳ Μωσῇ κατασημαίνων, ὅτι ταῖς τοῦ νόμου παιδαγωγίαις καὶ ταῖς διὰ τύπων σκιαῖς εἰ ἀποχρῷτό τις, οὐκ ἂν
D ἐγγὺς γένοιτο τοῦ Χριστοῦ· τετελείωκε γὰρ ὁ νόμος οὐδέν. Πλὴν ἐκεῖνο καταθαυμάζειν ἄξιον· πῦρ ἦν ὁρώμενον ἐν τῷ βάτῳ καὶ φωνὴν ἠφίει λέγων· ἐγώ εἰμι ὁ θεὸς Ἀβραὰμ τοῦ πατρός σου. Οὐκοῦν αὐτὸς ἦν ὁ κύριος ἐν εἴδει πυρὸς καταδραττόμενος μὲν τοῦ φυτοῦ καὶ ὅλον ἐξ ὅλου διέπων, καταπιμπρὰς δὲ οὐδαμῶς. Καίτοι πῶς οὐ πέρα λόγου παντὸς τὸ δρώμενον ἦν τὴν οὕτω λεπτὴν καὶ εὐκατάπρηστον ὕλην τῆς τοῦ πυρὸς ἀλογίσαι προσβολῆς; Μᾶλλον δὲ πῶς οὐκ ἂν ἀγάσαιτό τις τὴν τῆς φλογὸς ἡμερότητα φειδομένην ὁρῶν τοῦ βάτου; Ἀλλ' ἦν τύπος, ὡς ἔφην, εἰς παράδειγμα σαφὲς τοῦ μυστηρίου τοῦ κατὰ Χριστόν. Ὥσπερ γὰρ γέγονεν οἰστὸν τῷ θάμνῳ τὸ πῦρ, οὕτω καὶ τῇ καθ' ἡμᾶς φύσει τῆς θεότητος
784 A ἡ ὑπεροχή. Οὐκοῦν ὅσον μὲν ἦκεν εἰς νοῦν τε καὶ λόγους τοὺς ἐν ἡμῖν,

7 Exod. 3, 1—6 21 Hebr. 7, 19

9 ἐπὶ] ὑπὸ *var. lect.* 16 *fortasse* ἐν ᾧ *pro* ὃν *scribendum?*

Ego vero adversus huiusmodi quaestionem dixerim quidem supra omnem modum et genus miraculi et supra omnem nostrae mentis cogitationem et sensum dispensationis huius esse rationem, sed tamen agebatur sapienter deo suam naturam etiam inbecillitati nostrae tolerabilem faciente. Itaque hoc praeclarum et venerabile nostrum mysterium creator omnium deus et dominus sapientissimo Moysi per exempla perspicua demonstrabat. Id autem ipsae sacrae litterae nobis aperient, quae se ita habent: Moyses autem pascebat oves Iothor soceri sui sacerdotis Madiam et egit oves in heremo et venit in montem Coreb. Apparuit autem illi angelus domini in flamma ignis de rubo et vidit, quia rubus ardet igni, rubus vero non conburebatur. Dixit autem Moyses: transiens videbo visum magnum istud, quid sit, quoniam non conburitur rubus. Cum ergo vidisset dominus, quia ascendit videre, vocavit de rubo dicens: Moyse, Moyse. Atque ille dixit: quid est? Dixit illi dominus: ne accesseris huc; solve calciamentum de pedibus tuis; locus enim, in quo stas, terra sancta est. Et dixit illi: ego sum deus patris tui, deus Abraham et deus Isaac et deus Iacob. Inaccessibilem quidem locum esse testatur etiam ipsi sapientissimo Moysi illud scilicet declarans, quod si quis mera legis doctrina et exemplis umbrarum solis velit esse contentus, numquam Christum possit adtingere; lex enim nihil inplevit. Ceterum illud dignum est admirari: flamma erat, quae apparebat in rubo et vocem emittebat dicens: ego sum deus Abraham patris tui. Ergo ipse erat dominus in specie flammae conprehendens quidem et conburens arborem, flamma tamen eam minime conburens. Atquin hoc omnem fidem videtur excedere, quod ignis tenacis violentissimam naturam levis fragilisque materies non curabat. Immo potius quis non flammae illius lenitatem mansuetudinemque admiretur videns eam ligno parcentem? Sed erat, ut iam ante dixi, umbra quaedam exempli secundum Christum mysterii. Quem-

2 *alt.* omnem *om. B, exp. P* 4 inbecillitate *R, BPa. c.* 5 facientem *AR* venerabilem *R, Pa. c.* 7 moyse *B* mose *R, Pa. c. m 2* 9 iethro *PA* ictro *R* madian *PAR* 10 herimo *R* eremum *Mai* et venit *om. PAR* horeb *PAR* aparuit *A, Pa. c.m 2* 11 et — igni *om. PAR* 12 arderet *Mai* dicit *R* 13 moses *Pa. c.* istum *A* 14 quon.] quod *PA* vidit *B* 15 qui *R* accessit *ex* arcendit *P* 16 moyses *bis A* mose *bis R, Pa. c. m 2* adque *B* adquem *PAR* dom.] deus *PAR* 17 calciam.] tuum *add. A* de *om. B* 19 et *post* Abraham *om. PAR* 21 moyse *BR* mose *Pa. c. m 2* mira *AR, Pa. c. m 2* 23 inplebit *BAR* 24 erat *om. AR, s. l. P m 3* 25 habraham *A* 27 flammae *A* 28 atq* in *P a. c.* atque in *AR* quod ignis] quae dignis *R, Pa. c. m 2* tenaces *R, Pa. c.* 29 lenis *A* materia *PA* 30 que *om. R.* 31 parcente *B* parentem *AR, Pa. c. m 2* 32 umbrae *A* exemplis *AR, Pa. c.* christi *A, Pa. c. m 2* mysterium *A*

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

ἀσύμβατα μὲν ἀλλήλοις εἶεν ἂν εἰκότως εἰς ἑνότητα φυσικὴν θεότης καὶ ἀνθρωπότης. Συνέβη δ' οὖν ὅμως ὡς ἕν γε Χριστῷ καὶ εἷς ἐξ ἀμφοῖν Ἐμμανουήλ· ὁ δὲ δὴ τιθεὶς ἀνὰ μέρος καὶ ἄνθρωπον ἡμῖν ἀνιστὰς καὶ υἱὸν ἕτερον ἰδικῶς παρὰ τὸν ἐκ θεοῦ κατὰ φύσιν οὐ συνίστησιν ἀκριβῶς τοῦ μυστηρίου τὸ βάθος. Οὐ γὰρ ἀνθρώπῳ λελατρεύκαμεν καὶ προςκυνεῖν ἐγνώκαμεν μυσταγωγούντων ἁγίων, θεῷ δὲ μᾶλλον, ὡς ἔφην, ἐνηνθρωπηκότι καὶ ὡς ἓν νοουμένῳ μετὰ τοῦ ἰδίου σώματος τῷ ἐκ πατρὸς ὄντι λόγῳ. Ταύτῃ τοι καὶ βασιλέα φαμὲν ἀναδεδεῖχθαι πάλιν ἐφ' ἡμᾶς τὸν Ἐμμανουήλ. Ὁ μὲν γὰρ θεὸς καὶ πατὴρ διὰ φωνῆς προφητῶν ἐποιεῖτο τὴν ἀνάρρησιν αὐτοῦ τε πέρι
B καὶ τῶν ἁγίων ἀποστόλων εἰπών· ἰδοὺ δὴ βασιλεὺς δίκαιος βασιλεύσει καὶ ἄρχοντες μετὰ κρίσεως ἄρξουσιν. Αὐτός γε μὴν ἔφη διὰ φωνῆς τοῦ Δαβίδ· ἐγὼ δὲ κατεστάθην βασιλεὺς ὑπ' αὐτοῦ ἐπὶ Σιὼν ὄρος τὸ ἅγιον αὐτοῦ διαγγέλλων τὸ πρόσταγμα κυρίου. Καὶ μὴν καὶ τῆς ὑπ' αὐτοῦ βασιλείας τὸν ζυγὸν ὑποτρέχειν ἐκέλευε προστιθεὶς ἐναργῶς· δεῦτε πρός με πάντες οἱ κοπιῶντες καὶ πεφορτισμένοι, κἀγὼ ἀναπαύσω ὑμᾶς· ἄρατε τὸν ζυγόν μου ἐφ' ὑμᾶς. Ἀλλ' εἴπερ ἐστὶ βασιλεὺς αὐτὸ δὴ τοῦτο ψιλὸς καθ' ἡμᾶς νοούμενος ἄνθρωπος καὶ οὐχὶ δὴ μᾶλλον τῇ καθ' ἡμᾶς φύσει συμβεβηκὼς εἰς ἕνωσιν ὁ μονογενὴς τοῦ θεοῦ λόγος, οὐδέν τι μᾶλλον τὰ καθ' ἡμᾶς ἐν ἀμείνοσι τῶν ἀρχαιοτέρων, καίτοι κεκαινουργῆσθαι λεγόμενα πρὸς τὸ ἀσυγκρίτως ὑπερκείμενον διά τοι τὸ βασι-
C λεῦσαι Χριστὸν ἐφ' ἡμᾶς.

δ'. Ἔστι δὲ ἐφ' ἡμῖν τοιόνδε τι πάλιν· βεβασίλευκε μὲν γὰρ τῶν ἐξ Ἰσραὴλ ὁ τῶν ὅλων θεὸς διὰ προφητῶν ἁγίων· προκέχριστο δὲ εἰς τοῦτο καὶ πρὸ τῶν ἄλλων ὁ θεσπέσιος Μωσῆς, εἶτα μετ' ἐκεῖνον οἱ καθεξῆς. Διέποντος δὲ τὴν οἰκονομίαν τοῦ ἁγίου Σαμουὴλ πρὸς ἀπονοίας ἐκτόπους ὠλισθηκότες οἱ ἐξ Ἰσραὴλ καὶ τῆς ὑπὸ θεῷ βασιλείας οὐκ οἶδ' ὅπως ὀλιγωρήσαντες προςῄτησαν λέγοντες· ἰδοὺ σὺ γεγήρακας καὶ οἱ υἱοί

10 Esai. 32, 1 12 Psalm. 2, 6—7 15 Matth. 11, 28—29 27 I Reg. 8, 5

4 τὸν *scripsi* τὴν *Migne* 23 προκέχρηστον *var. lect.; an* προυκέχριστο *scribendum?*

admodum igitur flamma illa frutici fuit tolerabilis, ita etiam nostra natura capax esse potuit eminentiae deitatis et, quantum spectat ad rationes et sensus humanos, nequaquam inter se possint convenire deitas et humana conditio, convenerunt tamen in Christo et unus ex ambobus Emmanuhel est. Qui vero separat et hominem seorsum ponit et filium alium aestimat praeter eum, qui est dei patris filius naturalis, is mihi videtur altitudinem nostri mysterii diligenter intellegere et videre non posse. Neque enim hominem coluimus et adoravimus sanctorum secuti doctrinam, sed deum magis incarnatum, qui suum corpus et dei patris verbum in unum coniunxit et contulit. Ideoque rursum et regem supra nos ipsum Emmanuhel inquimus constitutum. Deus enim et pater prophetarum voce et declarationem designabat eius et sanctorum apostolorum dicens: ecce rex iustus regnabit et principes cum iudicio principabunt. Ipse vero ait per vocem David: ego autem constitutus sum rex ab eo super Sion montem sanctum eius praedicans praeceptum domini. Nec non etiam regni sui iugum nobis subire iubebat adiciens manifeste: venite ad me omnes laborantes et onerati et ego reficiam vos; tollite iugum meum supra vos. Quodsi et rex dumtaxat et homo merus et nostri similis intellegitur et non magis unigenitum dei verbum cum natura nostra convenerit, ergo nec nostra saecula prae antiquis plus aliquid meruerunt, quae inquimus nova effecta et pristinis inconparabiliter meliora, in quibus etiam Christus regnavit.

IV. Est autem tale, quod dico: regnavit quidem super populum Israhel deus dominus omnium per prophetas; constitutus autem est ad tale officium ante alios omnes sanctus Moyses, deinde post illum alii serie temporum ordinati sunt. Gerente vero dispensationis curam divino Samuhel ad contumaciam flagitiosam lapsus Israhel et a regno dei inpatienter volens deficere dicebat:

1 fructici *BR* 2 exspectat *AR, Pa.c.m2* 3 rationis *B* possint inter se *B* possent *A* 4 condicio *A* christum *AR, Pa.c. m3* 5 emmanuel *BAR* 6 est *om. BR* 7 is *om. AR, s.l. Pm3* 8 non enim *A* 9 coluimus *Vm2* colomus *Pa.c.* colimus *cet.* adoravimus *B* adoramus *cet.* 10 verbum *Vm2, om. cet.* 11 sursum *R* 12 emmanuel *BAR* inquibus *R, Pa.c.m3* 13 *pr.* et *om. A* declaratione *P* designabatur *P* designat *R* eius *exp. P* 14 regnabit *Vm2 Ppc.m2* regnavit *cet.* princeps *R, Aa.c. Pa.c.m2* 15 princip.] regnabunt *PA* rex constitutus sum *B* 16 montem — domini] montem (monte is *R*) et reliqua *PAR* 18 adiacens *Aa.c.m2* dicens *ex* adiacens *P* 19 laborantes et *scripsi, om. B,* qui laboratis *et pro* et onerati — supra vos *add.* et reliqua usque leve *PAR* 20 quia si *P* 23 quae inq.] quem quibus *R* quae in quib. *Pa.c.m3* 25 quod] que *R* 26 israel *PA* per *om. R* 27 est autem *PA* sanctos *PAR* Moyses] mores *A, Pa.c.m2* 28 gerenti *AR, Pa.c.m2* 29 samuele *Vm2* samuhele *Mai* 30 lapsus] est *add. P* israel *PA* inpatiente *B* et regni dei impatiens *Vm2*

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

σου οὐ πορεύονται ἐν τῇ ὁδῷ σου. Καὶ νῦν κατάστησον ἐφ' ἡμᾶς βασιλέα τοῦ δικάζειν ἡμᾶς καθὰ καὶ τὰ λοιπὰ ἔθνη. Καὶ κατεπικραίνετο μὲν ὁ προφήτης ἐν τούτῳ λίαν. Εἶπε δὲ κύριος πρὸς αὐτόν· ἄκουε τῆς φωνῆς τοῦ λαοῦ, καθὰ ἂν λαλήσωσι πρός σε, ὅτι οὐ σὲ ἐξουθενήκασιν, ἀλλ' ἢ ἐμὲ ἐξουθενήκασι τοῦ μὴ βασιλεύειν ἐπ' αὐτῶν. Ἀνεδείκνυτο δὲ οὕτως ὁ Σαούλ, περὶ οὗ φησιν ἐν προφήταις ὁ τῶν ὅλων θεός· καὶ ἔδωκα αὐτοῖς βασιλέα ἐν ὀργῇ μου καὶ ἔσχον ἐν τῷ θυμῷ μου συστροφὴν ἀδικίας. Ἔστι τοίνυν οὐδαμόθεν ἀμφιβάλλειν, ὡς ἐν ὀργῇ δέδοται βασιλεὺς ἄνθρωπος ὢν ὁ Σαοὺλ τοῖς τὴν ὑπ' αὐτῷ τῷ τῶν ὅλων θεῷ βασιλείαν διωθουμένοις. Ἀσυγκρίτως γὰρ ἄμεινον τὸ αὐτῷ μᾶλ-
785 A λον ἐπείγεσθαι κατεζεῦχθαι θεῷ. Ἀλλ' εἴπερ ἐστὶ καθ' ἡμᾶς ἄνθρωπος ὁ Χριστὸς καὶ οὐχὶ δὴ μᾶλλον ἐν ἀνθρωπείᾳ μορφῇ πεφηνὼς ὁ λόγος, δέδοται δὲ βασιλεὺς καὶ κεκράτηκε τῶν ἐπὶ τῆς γῆς, ἆρά τις εἰς τοῦτο ληρίας καθίκοιτο ἄν, ὡς οἴεσθαι καὶ εἰπεῖν, ὅτι καὶ αὐτὸς βεβασίλευκεν ὡς ἐν ὀργῇ τοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς καί, ἐπειδήπερ ἐσμὲν ἐν προσκρούσει καὶ ἁμαρτίαις, ὑπέθηκε καὶ ἡμᾶς τοῖς ἀνθρώπου ζυγοῖς; Καίτοι πῶς ἂν ἐνδοιάσειέ τις, ὡς ἀπάσης ἁμαρτίας ἀπηλλάγμεθα διὰ τῆς πίστεως; Πῶς οὖν ἔτι λυπεῖται θεός; πῶς ἔτι κολάζει τοῖς ἐξ ὀργῆς κινήμασι τοὺς ἡγιασμένους; Ἀλλ' ἔγωγε φαίην ἄν, ὅτι καὶ ἁμαρτιῶν ἀπηλλάγμεθα καὶ τοῖς ἐκ θείας ἡμερότητος ἀγαθοῖς καταμεθύει τὰ καθ' ἡμᾶς. Οὐκοῦν οὐκ ἄνθρωπος βεβασίλευκεν ἐφ' ἡμᾶς, θεὸς δὲ μᾶλλον ἐν ἀνθρωπότητι πεφηνὼς ὁ υἱὸς οὔτε τῶν ἰδίων ἀξιω-
B μάτων ἐκβεβηκὼς τὴν δόξαν διὰ τὸ ἀνθρώπινον οὔτε μὴν τὴν καθ' ἡμᾶς ὁμοίωσιν ἀτιμάζων οἰκονομικῶς. Ἄλλως τε — χρῆναι γὰρ οἶμαι κἀκεῖνο ἰδεῖν — εἰ κατηγοροῦνταί τινες τῶν πεπλανημένων καὶ εἰσὶν ἐν τῷ διαβεβλῆσθαι λίαν ὡς ἀλλάξαντες τὴν δόξαν τοῦ ἀφθάρτου θεοῦ ἐν ὁμοιώματι εἰκόνος φθαρτοῦ ἀνθρώπου, παραιτητέον εὖ μάλα καὶ ἡμῖν αὐτοῖς τὸ ἐν ψιλῇ καὶ μόνῃ τῇ καθ' ἡμᾶς φύσει καταλογίζεσθαι τὸν Χριστόν, ἀδιάσπαστον δὲ τὴν ἕνωσιν τὴν πρός γέ φημι τὸν ἐκ θεοῦ πατρὸς λόγον τῇ ἀνθρωπείᾳ φυλάττωμεν φύσει, ἵν' ὡς θεὸς προσκυνῆται λοιπὸν πρός τε ἡμῶν αὐτῶν καὶ τῶν ἄνω πνευμάτων. Καὶ εἰ παγχάλεπον ἀληθῶς τὸ λατρεύειν τῇ κτίσει παρὰ τὸν κτίσαντα, τετάγμεθα δὲ λατρεύειν Χριστῷ, ἀνωτέρω κτιστῆς νοοῖτο
C φύσεως ὡς θεός, κἂν εἰ ἐκτίσθαι νοοῖτο διὰ τὸ ἀνθρώπινον. Ταύτην ἐφ'

3 I Reg. 8, 7 7 Os. 13, 11 25 cf. Rom. 1, 23

7 *verba* καὶ ἔσχον — ἀδικίας *ex Os. 13, 11—12 interpres latinus non legisse videtur* 9 αὐτῷ *scripsi* αὐτῶν *Migne* 13 ἆρά τις *scripsi* ἄρα τίς *Migne* 28 φυλάττωμεν *scripsi* φυλάττομεν *Migne*

ecce tu senuisti ***. Indignabatur quidem huius causa propheta. Dixit autem dominus ad eum: audi vocem populi, iuxta quae locuntur ad te, quoniam non te spreverunt, sed me spreverunt, ut non regnem super ipsos. Itaque ordinabatur
5 Saul, de quo ait per prophetas deus: et dedi eis regem in ira mea. Est igitur nemini dubium, quod in ira datus sit homo rex Saul 2
illis, qui dei regnum sceleratissime spreverunt. Multum enim praestabilius est nos esse regni dei servitio subiugatos. Quodsi est homo nostri similis Christus et non in forma hominis visum
10 dei verbum, constat autem eum regem datum esse et terrarum omnium regnum tenuisse, potest aliquis ad deliramenta et ineptias praecipitatus dicere, quod et ipse regnaverit in ira dei et patris et, quia sumus in offensionibus et delictis, ideo et nos deus humano iugo submiserit? Sed quis hoc possit umquam dubitare nos omni 3
15 culpa liberatos esse per fidem? Quomodo igitur adhuc deus irascitur? Vel quare nos indignationis motibus punit, qui sumus sanctificati? Ego vero aio nos et omni culpa esse liberatos et donis divinae clementiae et mansuetudinis abundare. Igitur non homo regnavit super nos, sed deus in humana forma visus filius, qui nec gloria
20 dignitatis suae per incarnationem privatus est nec propter dispensationem nostri similitudinem aspernatus. Deinde — id enim 4
quoque dicendum est — si quorundam caecum criminamus errorem et sunt illi in vituperatione maxima constituti, quod aeterni et incorruptibilis dei gloriam mutaverunt in similitudinem imaginis
25 corruptibilis hominis, et nobismet ipsis hoc censeo fugiendum, ne in sola et nuda similitudine nostrae naturae Christum esse credamus, sed magis individuam atque inseparabilem copulationem humanae carnis et dei verbi servemus, ut iam utpote deus tam a nobis quam a sanctis angelis adoretur. Et si est admodum 5
30 criminosum atque culpabile praeter creatorem creaturae servire, nos autem Christo sumus eruditi servire, aestimemus eum omni creaturae esse superiorem, immo ipsum creatorem potius, licet ipse

1 *lacunae, qua reliqua scripturae sacrae verba hausta sunt, signum posui* indign. — propheta *om. PAR* 2 audivi *AR, P a. c.* 3 quae] quod *A* loquuntur *P* non *om. A, in mg. P m 3* sed me *om. R, s. l. P m 3* 4 spreverunt *om. PR* 5 prophetam *PAR* dedit *B* in ira mea] in framea *B* 7 sceleratissimi *B* 8 quam si *A* quia si *P* 10 autem (*exp., s. l.* eum) regem *P m 3* eum *om. AR* 11 deleramenta *R, A P a. c. m 2* 12 quod] que *R* regnavit *Mai* 13 quia sumus] qui sumptis *B* 17 nos et] nos ex *AR, P a. c. m 2* 18 habundare *BR* 21 nostri] viri *A* uñi *P a. c. m 3* 22 criminamur *P* 23 vituperationem *R* constitutioquo? *R* quod aet.] coaeterni *PA* 24 mutaverint *V* 26 nec *AR, P a. c.* 31 autem] a *add. PA* eruditi] *add.* dō *in mg. P m 3* 32 creatura *A* esse] se *add. BR, exp. P* ipsum *et* potius *sign. superscr. transponit P* ipse] ipsum *A*

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

ἑαυτῷ κρατύνων τὴν δόξαν τοῖς ἀπειθεῖν ἑλομένοις ἐπεφώνει ποτὲ μόνον οὐχὶ καὶ νωθείαν ἐγκαλῶν· εἰ οὐ ποιῶ τὰ ἔργα τοῦ πατρός μου, μὴ πιστεύετέ μοι· εἰ δὲ ποιῶ, κἂν ἐμοὶ μὴ πιστεύητε, τοῖς ἔργοις μου πιστεύετε. Ἦσαν γάρ, ἦσαν τῶν ἀσυνέτων τινὲς οἱ σμικρὰ περὶ αὐτοῦ διὰ τὴν σάρκα φρονοῦντες κατεξανιστάμενοί τε φληνάφως καὶ κυνηδὸν ἐπιτρέχοντες προφασιζόμενοί τε προφάσεις ἐν ἁμαρτίαις ἐπαιτιωμένῳ λέγοντες· περὶ καλοῦ ἔργου οὐ λιθάζομέν σε, ἀλλὰ περὶ βλασφημίας, ὅτι σὺ ἄνθρωπος ὢν ποιεῖς σεαυτὸν θεόν. Ἡμεῖς δὲ ταῖς τῶν ἐκεῖνα πεφρονηκότων ἀβελτηρίαις ἐρρῶσθαι φράσαντες μακραῖς καὶ ἀκαταλήκτοις εὐφημίαις
D καταγεραίρωμεν καὶ τῆς Φαρισαίων σκαιότητος τὰ ἀμείνω φρονεῖν ἐγνωκότες ἐροῦμεν αὐτῷ· περὶ καλοῦ ἔργου καταπεπλήγμεθά σε, ὅτι θεὸς ὢν φύσει γέγονας ἄνθρωπος. Καὶ διὰ ποῖαν αἰτίαν; Ἐπειδὴ γάρ ἐστι ζωὴ κατὰ φύσιν ὁ τοῦ θεοῦ λόγος, ἴδιον σῶμα ἐποιήσατο τὸ φθείρεσθαι πεφυκός, ἵνα τῆς ἐν αὐτῷ νεκρότητος παραλύσας τὴν δύναμιν μεταστοιχειώσῃ πρὸς ἀφθαρσίαν. Ὥσπερ γὰρ ὁ σίδηρος ταῖς ἀκμαιοτάταις τοῦ πυρὸς ὁμιλήσας προσβολαῖς πρὸς ἰδέαν εὐθὺς τὴν ἐκείνου μεταχρώννυται καὶ τὴν τοῦ νικῶντος ὠδίνει
787 A δύναμιν, οὕτω καὶ ἡ τῆς σαρκὸς φύσις τὸν ἄφθαρτον καὶ ζωοποιὸν τοῦ θεοῦ λόγον εἰσδεδεγμένη μεμένηκε μέν, ἐν οἷς [οὐκ] ἦν, οὐκέτι, φθορᾶς δὲ ἀμείνων ἀπεφάνθη λοιπόν. Καὶ ἐπείπερ ἐστὶν αὐτὸς τοῦ κόσμου τὸ φῶς, ταύτῃ τοι τὰς τῆς ἀληθοῦς θεογνωσίας αὐγὰς ταῖς ἁπάντων διανοίαις ἐνιεὶς πάντας ἑκάλει πρὸς τὸ φῶς, τοῦτο μὲν ταῖς ἀμωμήτοις διδασκαλίαις χρώμενος καὶ πανσόφους ἀποτελῶν τοὺς προσιόντας αὐτῷ διὰ τῆς πίστεως, τοῦτο δὲ ποικίλως τερατουργῶν, ἵνα τοῖς ὑπὲρ λόγον ἐξειργασμένοις καταπλήττων τοὺς θεωμένους μὴ ἀπιστηθῇ πρός τινος, ὅτι θεὸς ὢν φύσει γέγονεν ἄνθρωπος, μεμένηκε δέ, ὅπερ ἦν, καὶ ἐν εἴδει τῷ καθ' ἡμᾶς οἰκονομικῶς καθιγμένος. Ἀλλ' οὐ συνέντες Ἰουδαῖοι τὸ μυστήριον καίτοι καὶ διὰ νόμου
B καὶ τῶν ἁγίων προφητῶν πλείστην τε ὅσην καὶ ἐμφανεστάτην ἔχον τὴν προαγόρευσιν κατὰ πολλοὺς μὲν τρόπους καταλυπεῖν ἀπετόλμων, ἐπεγνωκότες δέ, ὅτι δὴ καὶ αὐτός ἐστιν ὁ κληρονόμος, ἐκβεβλήκασί τε καὶ ἀπεκτόνασι

2 Ioh. 10, 37—38 6 cf. Psalm. 140, 4 7 Ioh. 10, 33 12 cf. Ioh. 14, 6 19 cf. Ioh. 8, 12 29 cf. Matth. 21, 38—39

18 οὐκ *uncis inclusi* 29 δὴ *scripsi* δὲ *Migne*

propter incarnationem creatus esse credatur. Hanc de se gloriam roborans clamabat incredulis paene etiam stoliditatem et segnitiam exprobrans: si non facio opera patris mei, ne credatis mihi; sin autem facio, etsi mihi non creditis, operibus meis credite. Erant enim, qui sua dementia parvam de eo fidem habebant propter carnem exsurgentes in eum proterve et canino more incurrentes causantesque excusationes in peccatis incusanti ei dicebant: pro bono opere non lapidamus te, sed pro blasphemia, quod, cum sis homo, facis te deum. At nos illorum incredulitatem et dementiam execrati prolixis eum uberibusque benedictionibus adoremus et Pharisaeorum scaevitate damnata dicamus ei: pro bono te opere stupore maximo admiramur, quod, cum sis deus, homo fieri dignatus es. Et quam ob causam homo sit factus, exponam. Etenim quoniam est dei verbum naturaliter vita, ideo proprium fecit corpus corruptibile et caducum, ut mortalitate victa atque damnata ad aeternitatem potius transformetur. Et quemadmodum ferri materies, cum in medio fornacis aestu conflatur, ignis instar ardescit et in eius speciem vertitur et colorem et candorem ipsius imitatur flammae victricis, ita etiam carnis natura, cum aeterno atque incorruptibili dei verbo coniuncta destitit esse, quod fuerat, nec ulterius remansit in peste. Et quoniam ipse est lumen mundi, ideo recta atque vera deitatis recognitione atque scientia mentes nostras inluminans universos vocabat ad lucem, partim cum doctrinis venerabilibus uteretur, quibus eos sapientissimos faciebat, qui ad eum accedebant in fide, partim cum virtutes operaretur eximias, quas supra omnem credulitatem aspectibus ostendebat, ut iam dubitare nemo posset, quia, cum per naturam deus homo factus est, remansit tamen id, quod erat, licet dispensatorie speciem humanae conditionis induerit. Sed non intellegentes Iudaei mysterium et quamvis et per legem et per sanctos prophetas eis saepe perspicue fuerat denuntiatum, audebant eum multis modis offendere; sed et cum cognoverunt,

1 creatum esse *A* credamus *A, P a. c. m 3* hanc de se *V m 2* hac de re *cet.* 3 signitiam *B* segnitiem *R* 4 sin] si *PAR* 5 sua] qua *A* 6 de eo] in deo *AR* in do *P a. c. m 3* in eum] autem *PA, R* (hautem), in eum *s.* autem *P m 3* 7 exoccasiones *R* occasiones *ex* excasiones *P m 3* occasionis *B* 8 incausanti *vel* inacusanti *P* incausanti *A* 9 pro *om. R* te] ipsum *add. PA* 10 prolixius *AR, P a. c.* 11 uberibus *AR* 12 damnate *R, A a. c. m 2 P a. c. m 3* stupore *om. PA* 14 quon.] quenon *R* 19 calorem *Mai* imitatur *om, AR, s. l. P m 3* 21 verbo *et* dei *sign. superscr. transp. P* quod] que *R* 22 pestem *R* lumen] dixit *add. A, exp. P* 24 vocavit *ex* vocabit *A* vocabit *R, P a. c.* 26 fidem *BPR* super *A* 27 possit *PAR* 29 dispensatoris *R, A* (ris *exp.*) dispensatores *P a. c.* condicionis *A* 30 *alt.* et *in mg. P m 3* per leg.] post leg. *R* 32 audiebant *AR, P a. r.* ut *P a. c.* cum *om. A, s. l. P*

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

συλλήπτορα καὶ συμπαραστάτην ἑαυτοῖς παραλαβόντες εἰς τοῦτο τὸν τῆς ἁμαρτίας εὑρετήν — φημὶ δὴ τὸν Σατανᾶν —, ὃς ᾠήθη μὲν κατὰ τὸ εἰκὸς ἀπηλλάχθαι πραγμάτων, ὅτι παθόντα τεθέαται, συνηγνόηκε δὲ τοῖς ἐσταυρωκόσιν, ὅτι πέπονθεν ἑκὼν καὶ τέθεικεν αὐτὸς τὴν ἰδίαν ψυχὴν οὐχ ὑπό του βεβιασμένος, ἀλλ' ἐθελοντής, ὡς ἔφην, ἵνα τοῖς ἐν ᾅδου κατειργμένοις διακηρύξῃ πνεύμασι καὶ ἀναπετάσῃ τοῖς κάτω τὰς ᾅδου πύλας· ὡς γὰρ ὁ σοφὸς ἡμῖν ἐπιστέλλει Παῦλος, διὰ τοῦτο Χριστὸς ἀπέθανε καὶ ἔζησεν, ἵνα
C καὶ νεκρῶν καὶ ζώντων κυριεύσῃ. Ἐπειδὴ γὰρ ἐξείλετο τοὺς ἐν σκότῳ, πεπάτηκε τοῦ θανάτου τὸ κράτος καὶ ἀνεβίω τριήμερος· εἶτα τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ ἀποστόλοις ἑαυτὸν ἐμφανίσας καὶ μαθητεύειν προστεταχὼς πάντα τὰ ἔθνη βαπτίζειν τε αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος ἀναβέβηκεν εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἔστιν ἐν δεξιᾷ τοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς ἥξει τε κατὰ καιροὺς τῶν ὅλων κριτὴς ἐν δυνάμει τε καὶ δόξῃ τῇ θεοπρεπεῖ δορυφορούντων ἀγγέλων· καθιεῖται δὲ καὶ ἐπὶ θρόνου δόξης αὐτοῦ κρίνων τὴν οἰκουμένην ἐν δικαιοσύνῃ καὶ ἀποδιδοὺς ἑκάστῳ κατὰ τὸ ἔργον αὐτοῦ.

D ε'. Οὐκοῦν ἐπειδήπερ τιμῆς ἠγοράσμεθα καὶ οὐκ ἐσμὲν ἑαυτῶν, τῷ πριαμένῳ δουλεύσωμεν ὡς ἐνὶ καὶ ἀμείνους μὲν σαρκικῶν εὑρισκώμεθα παθῶν, ἀποσειόμενοι δὲ τὴν βέβηλον ἁμαρτίαν καὶ διὰ πάσης ἐπιεικείας ἑαυτοὺς καταφαιδρύνοντες τὸν καλὸν ἀγῶνα ἀγωνιζώμεθα, τὸν δρόμον τελέσωμεν, τὴν πίστιν τηρήσωμεν, τοῖς ἐν ἐνδείᾳ τοὺς πόνους ἐπελαφρίζοντες, ὀρφανοὺς παραμυθούμενοι, χήρας ἐπαμύνοντες, τὰς τῶν τὸ σῶμα λελωβημένων αἰκίας
789 A ἀνακτώμενοι, τοὺς ἐν δεσμοῖς ἐπισκεπτόμενοι, χρηστοὶ καὶ φιλάλληλοι περὶ πάντας εὑρισκόμενοι. Τότε γάρ, τότε νηστεύσομεν καθαρῶς ἀρχόμενοι τῆς μὲν ἁγίας τεσσαρακοστῆς ἀπὸ νουμηνίας τοῦ Φαμενὼθ μηνός, τῆς δὲ ἑβδομάδος

5 cf. Petr. 3, 19 7 Rom. 14, 9 9 cf. Hebr. 2, 14 10 cf. Matth. 28, 19
14 cf. ibid. 19, 28 15 cf. ibid. 16, 27 17 cf. I Cor. 6, 19—20 20 cf. II Tim. 4, 7

4 τέθυκεν *var. lect.* 17 ἠγορασμένα *var. lect.* 18 καὶ σαρκικῶν — ἀποσειόμενοι *Migne in notis,* καὶ ἀμείνους μὲν εὑρισκώμεθα παθῶν· ἀποσειόμεθα *in textu* 23 ἀνακτώμεθα *var. lect.*

quod ipse esset heres et dominus, nihilominus eiecerunt et interfecerunt habentes ad tantum nefas et facinus adiutorem atque socium Satanam culpae deterrimum genitorem, qui ratus est quidem a principio omni se fuisse molestia liberatum, cum eum talia pati conspiceret, mox vero cum his, qui eum crucifixerant, se conperit errasse et vana spe fuisse raptatum, cum cognoverit passionem illam fuisse voluntariam, et quod ipse posuerit animam suam non alicuius inpulsu aut violentia, sed propria potius voluntate, ut illis, qui tenebris cohercentur infernis, denuntiaret et eis portas reseraret ad vitam. Ut enim ad nos scribit sapientissimus Paulus, 9 ideo Christus mortuus est et revixit, ut vivis et mortuis dominetur; nam postquam mortuos tenebris exemit et conculcavit mortis imperium revixitque tertio die et se sanctis apostolis obtulit praecipiens eis docere omnes gentes et eos baptizare in nomine patris et filii et sancti spiritus, tunc ascendit in caelum et est ad dexteram dei et patris venietque in tempore iudex omnium in virtute divina simul et gloria stipantibus sanctis angelis; residebit autem in solio gloriae suae iudicaturus orbem terrarum in aequitate et iustitia et singulis iuxta sua merita redditurus.

V. Quoniam ergo ipsius sumus pretio conparati nec sumus nostrae dicionis aut iuris, serviamus emptori in bonis partibus, quantum possumus operantes, carnis cupiditates conterentes, discutientes omne contagium delictorum, omni nos virtute et modestia decorantes; bonum certamen certemus, cursum consummemus, fidem servemus, egenorum miserias relevantes, pupillorum consolantes inopiam, viduis succurrentes, refectionis solacia infirmis ac debilibus offerentes, in carceribus et in vinculis positos visitantes, humani et misericordes in omnibus. Tunc enim, tunc sincere 2 ieiunantes sanctimoniis copulamur habentes quadragesimae exordium a primo die mensis, qui secundum Aegyptios dicitur famenoth,

1 quod] que *R* et *add. AR, exp. P* 3 solac(t)ium *PAR* satanan *PR* teterrimum *B* quia *PR* ratus] gratulatus *AR, P a. c. m 3* 4 molestia liberatum *in mg. P m 3* 5 crucifixerunt *PAR* 6 erravisse *B* cognoverat *ex* cognoverit *A* 7 posuerat *BP* 8 impulso *P a. c. A a. c. m 2* ille *R* 9 qui] in *add. A* inferni *A* 10 ut *ex* et *A* 13 tertia *PAR* die tertio *C* 14 eas *P p. c. m 2* 15 fili *BR* spiritus sancti *PAR* 16 dei *Mai* domini *codd.* iudex *om. A, in mg. P m 3* 17 divinae *P a. c. m 2* divine et simul *R* stantibus *A, P a. c. m 3* resedebit *BR, P a. c.* 18 aequitatem et iustitiam *P a. c.* 20 quoniam ergo] *V m 2, om. R* igitur cum *FC* quoniam *cet.* sumus *om. A, s. l. P m 3* 21 ditionis *C* condicionis *PR* conditionis *A* redemptori *PAR* partibus] actibus *A p. c. FC* 22 quantum poss. *om. FC* carnis — conter. *om. AR, in mg. P m 3* 24 certamus *P a. c. m 2?* certantes *A* 25 egenis *FC* 26 solatia *PA* 27 et in] ac *FC* 28 ominibus *F* hominibus *C* 29 quadragensime *R* quadragensimae *P a. c.* 30 faminoth *A p. c.*

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

τοῦ σωτηριώδους πάσχα ἀπὸ ἕκτης τοῦ Φαρμουθὶ μηνὸς περιλύοντες μὲν τὰς νηστείας τῇ ἑνδεκάτῃ τοῦ αὐτοῦ Φαρμουθὶ μηνὸς ἑσπέρᾳ βαθείᾳ σαββάτου κατὰ τὸ εὐαγγελικὸν κήρυγμα, ἑορτάζοντες δὲ τῇ ἑξῆς ἐπιφωσκούσῃ κυριακῇ τῇ δωδεκάτῃ τοῦ αὐτοῦ μηνὸς συνάπτοντες ἑξῆς καὶ τὰς ἑβδομάδας τῆς ἁγίας πεντεκοστῆς. Οὕτω γὰρ βασιλείαν οὐρανῶν κληρονομήσομεν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν, μεθ' οὗ καὶ δι' οὗ τῷ πατρὶ σὺν τῷ ἁγίῳ πνεύματι δόξα καὶ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

2 ἑκκαιδεκάτῃ *var. lect.*

hebdomadis vero paschae venerabilis a sexta mensis farmuth, ita ut finiamus ieiunia iuxta evangelicas traditiones undecima mensis eiusdem intempesta nocte sabbato postera die dominica festivitatem celebrantes duodecima eiusdem mensis continuantes iugiter etiam septem hebdomadas sanctae quinquagesimae. Sic enim regni caelorum heredes esse merebimur in Christo Iesu domino nostro, per quem et cum quo deo patri cum spiritu sancto gloria et imperium in saecula saeculorum. Amen.

Salutate invicem in osculo sancto! Salutant vos, qui mecum sunt fratres. Pax vobiscum!

1 hebdomadis *V* ebdomadis *BR* ebdomades *PA* venerabilis *Mai* venerabiles *AR, P a. c.* venerabis *B* sexto *P p. c.* mense *PAR* farmoth *PAR* 3 post. die] postridie *B* dominicam *A* 5 ebdomadas *BPR* 6 meremur *AR, P a. c. m 3* 7 quo *om. R* gloriam *A, P a. c.*

R habet hanc subcriptionem: explic̃ epl̃a sc̃i cirilli epi

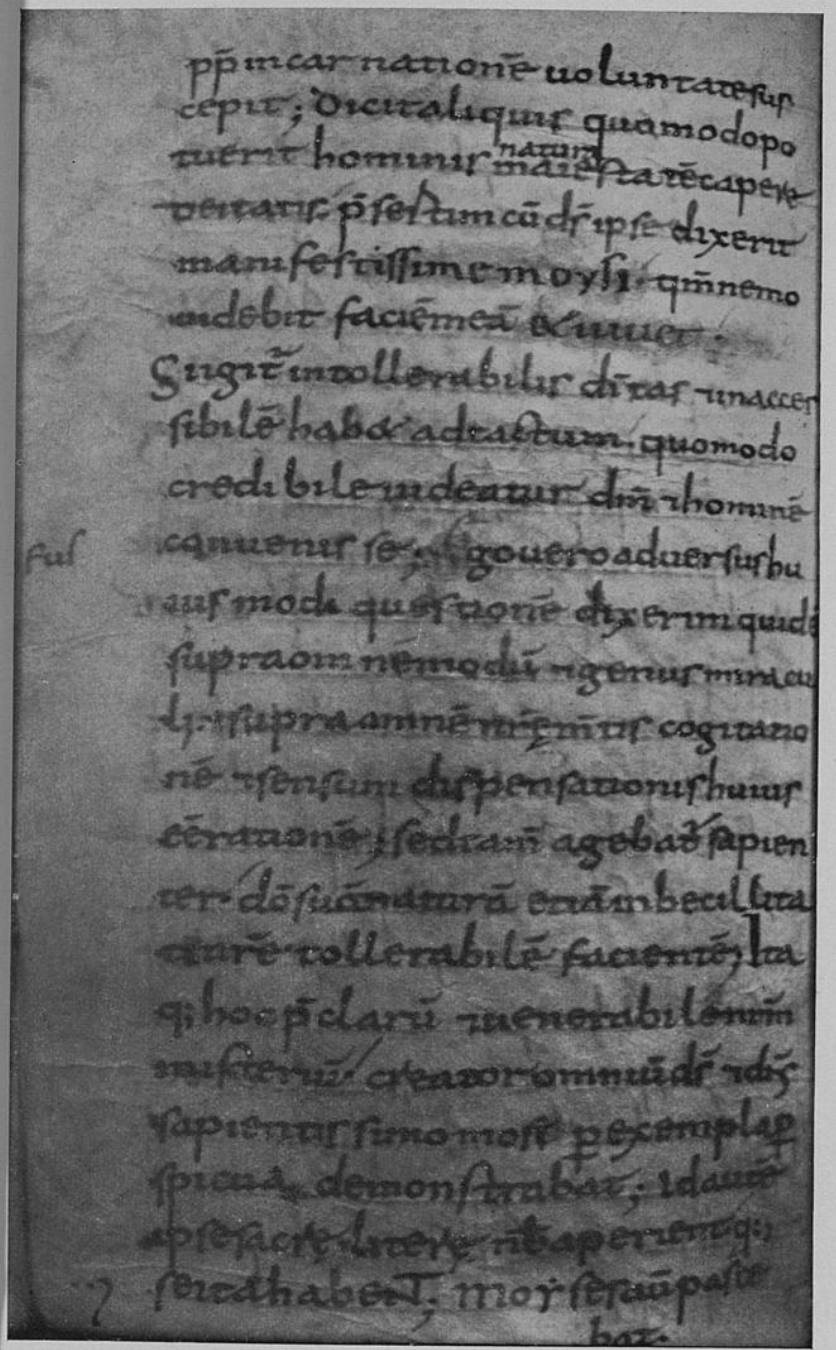

A fol. 67ᵇ = p. 21, 25 — 23, 9.